imam gazâlî

GAZÂLÎ RİSALELERİ 9

müslümanın edepleri

(el-Edebü fi'd-Dîn)

SEMERKAND

بسم الله الرحمن الرحيم

Gavs-ı Sânî
Şeyh Seyyid
Abdülbaki
Elhüseyni (k.s.)
Hazretlerinin

Sadaka-i
Cariyesidir

SEMERKAND
İstanbul 2014

SEMERKAND: 168
Gazâlî Risaleleri: 9
yayin@semerkand.com
ISBN: 978-605-4491-60-5

Tercüme : Abdullah Suat Demirtaş
Redaksiyon : Sıtkı Çoban
Tashih : Mehmet Günyüzlü
Eser Sazak
Kapak : Mustafa Akbulut
İç Tasarım : Nilgün Sönmez
Baskı : Sistem Matbaacılık
Davutpaşa Cad.
Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa/İstanbul
Tel: 0212 482 11 01
(yaygın dağıtım)

Nisan 2014, İstanbul
4. Baskı

© Bu eserin tüm yayın hakları
Semerkand Basım Yayın Dağıtım A.Ş.'ye aittir.

GENEL DAĞITIM

POZİTİF DAĞITIM
TÜRKİYE: Eyüpsultan Mah. Esma Sokak. No.7/A Samandıra-Sancaktepe-İstanbul
Tel: 0216 564 26 26 **Faks:** 0216 564 26 36 online satış: www.semerkandpazarlama.com

EROL MEDIEN
AVRUPA EROL Medien GmbH Kölner Str. 256 51149 Köln
Tel: 02203/369490 **Fax:** 02203/369491 0www.semerkandonline.de

imam gazâlî

GAZÂLÎ RİSALELERİ

müslümanın edepleri

[el-Edebü fi'd-Dîn]

Tercüme

A. Suat Demirtaş

SEMERKAND

ABDULLAH SUAT DEMİRTAŞ

1983'te Nevşehir'de doğdu. 2000 yılında Ürgüp Lisesi'nden mezun oldu. Ardından İslâmî ilimleri klasik usulle tahsil ederek M. Süleyman Elkoca Efendi'den icâzetnâme aldı. Şu an Semerkand Araştırma Merkezi'nde tercüme ve telif çalışmalarına devam etmekte olan yazar bir yandan da Sakarya Üniversitesi İlitam Bölümü'nde okumaktadır. Semerkand dergisinde "Hâl Dili" bölümünü hazırlamakta olan yazarın *Hal Dili*, *Hâlidiyye Risalesi*, *Orucun Hikmetleri* ve *Kırk Hadis* isimli eserleri yayınevimiz tarafından basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11
İmam Gazâlî'nin Hayatı 15
Müellifin Önsözü 21
1. Müminin Allah Teâlâ'ya Karşı Kulluk Âdâbı ... 23
2. Âlimin Uyması Gereken Edepler 27
3. İlim Talebesinin Hocasına Karşı Edepleri 28
4. Kur'an Öğreticisinin Uyması Gereken Edepler 30
5. Kur'ân-ı Kerîm'i Öğrenenlerin Uyması Gereken Edepler 31
6. Çocuklara İlim Öğreten Kimselerin Uyması Gereken Edepler 32

7. Hadis Âliminin Uyması Gereken Edepler..... 34
8. Hadis Öğrenen Kimselerin Uyması Gereken Edepler..... 36
9. Kâtiplerin, Yazıcıların Uyması Gereken Edepler..... 38
10. Vaizlerin Uyması Gereken Edepler..... 40
11. Vaizi Dinleyenlerin Dikkat Etmesi Gereken Edepler..... 41
12. İbadetle Meşgul Olan Kimsenin Uyması Gereken Edepler..... 42
13. Uzlete Çekilen Kimselerin Dikkat Etmesi Gereken Edepler..... 44
14. Sûfînin Dikkat Etmesi Gereken Edepler..... 46
15. Şeriflerin (ve Seyyidlerin) Dikkat Etmesi Gereken Edepler..... 48
16. Uyku Âdâbı..... 50
17. Teheccüd (Gece) Namazına Kalkma Âdâbı..... 51
18. Tuvalet Âdâbı..... 51
19. Hamamda Uyulması Gereken Edepler..... 52
20. Abdest (ve Temizlik) Âdâbı..... 53
21. Mescide/Camiye Girme Âdâbı..... 54

22. İtikâf Âdâbı 56
23. Ezan Âdâbı 57
24. İmamın Dikkat Etmesi Gereken Edepler 58
25. Namaz Âdâbı 60
26. Kur'an Okuma Âdâbı 62
27. Dua Âdâbı 62
28. Cuma Âdâbı 63
29. Hatibin Uyması Gereken Edepler 65
30. Bayram Âdâbı 67
31. Husûf/Ay Tutulması Esnasında Uyulması Gereken Edepler 69
32. İstiska/Yağmur Duası Âdâbı 69
33. Hastanın Uyması Gereken Edepler 71
34. Tâziyeye Giden Kimsenin Uyması Gereken Edepler 72
35. Cenaze Arkasında Yürüme Âdâbı 72
36. Sadaka Veren Kimsenin Dikkat Etmesi Gereken Edepler 73
37. Yardım İsteme Âdâbı 74
38. Zenginlerin Uyması Gereken Edepler 74
39. Fakirlerin Uyması Gereken Edepler 75

40. Hediye Veren Kimsenin Uyması Gereken Edepler 76
41. Hediye Verilen Kimsenin Uyması Gereken Edepler 77
42. İyilik Yapma Âdâbı 77
43. Oruç Âdâbı 78
44. Hac Âdâbı 78
a) Yol Âdâbı 78
b) İhram Âdâbı 80
c) Mekke'ye Girme Âdâbı 81
d) Medine'ye Girme Âdâbı 82
45. Tüccarın Uyması Gereken Edepler 83
46. Sarrafın/Dövizcinin Dikkat Etmesi Gereken Edepler 86
47. Kuyumcunun/Mücevhercinin Dikkat Etmesi Gereken Edepler 87
48. Yemek Yeme Âdâbı 87
49. Su İçme Âdâbı 89
50. Evlenmek İsteyen Erkeğin Dikkat Etmesi Gereken Edepler 90
51. Kendisine Tâlip Olunan Kadının Dikkat Etmesi Gereken Edepler 92

52. Cimâ Âdâbı 92
53. Kocanın Hanımına Karşı Dikkat Etmesi Gereken Edepler 93
54. Kadının Kocasına Karşı Dikkat Etmesi Gereken Edepler 94
55. Erkeğin Kendine Karşı Görevleri 95
56. Kadının Kendine Karşı Görevleri 96
57. Bir Yere Girerken İzin İsteme Adabı 99
58. Yol Üzerinde Oturma Âdâbı 100
59. Âdâb-ı Muaşeret/Görgü Kuralları 101
60. Çocukların Anne ve Babasına Karşı Edepleri 105
61. Anne ve Babanın Çocuklarına Karşı Vazifeleri 106
62. Kardeşlik/Arkadaşlık Âdâbı 107
63. Komşuluk Âdâbı 108
64. Efendinin Hizmetçisine (Kişinin Yanında Çalışana) Karşı Âdâbı 109
65. Hizmetçinin Efendisine (Çalışanın İşverene) Karşı Âdâbı 109
66. Devlet Yöneticisinin Halka Karşı Görevleri 110

67. Halkın Devlet Yöneticisine Karşı Âdâbı 111
68. Kadının (Hâkimin) Dikkat Etmesi Gereken Edepler 111
69. Şahitlik Yapan Kimsenin Âdâbı 112
70. Cihad Âdâbı 113
71. Esirin Âdâbı 114
72. Cemiyet Âdâbı 114

ÖNSÖZ

Her şeyi yoktan var eden, bize İslâm nimetini bahşeden ve âlemlere rahmet olarak gönderdiği Hz. Muhammed'e [sallallahu aleyhi vesellem] ümmet olmayı nasip eden Allah Teâlâ'ya sonsuz hamdü senâlar olsun.

Yaratılmışların en şereflisi Allah Resûlü'ne, onun şerefli âline, ashabına, onun miras olarak bıraktığı ilme, güzel ahlâka sahip çıkanlara ve onun izinden gidenlere salâtü selâm olsun.

Elinizdeki eser, İslâm âleminde yüzyıllardır "Hüccetü'l-İslâm" (İslâm'ın delili) lakabıyla tanınan rabbânî âlim ve büyük mutasavvıf İmam

Gazâlî hazretlerine [rahmetullahi aleyh] aittir. O, hayatı, ilmî şahsiyeti, yazdığı eserler ve hizmetleriyle İslâm dinine birçok hizmette bulunmuş İslâm âlimlerden biridir.

Bu eser, hacmi küçük olmakla birlikte, içerdiği konular itibariyle oldukça kıymetlidir. Asıl adı *el-Edebü fi'd-Dîn* olan bu eseri, Arapça aslından *Müslümanın Edepleri* adıyla olabildiğince anlaşılır bir dille çevirmeye çalıştık. Eser üzerinde yer yer dipnot çalışması yaptık. İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh] Şâfiî mezhebine mensup bir âlim olduğu için ibadetlerle ilgili edepleri Şâfiî mezhebinin hükümlerine göre zikretmiştir; biz de gerekli bazı yerlerde Hanefî mezhebine göre bildirilen hükümleri dipnotta belirttik.

Eser, bir müslümanın Rabb'ine karşı kulluk âdâbından başlayarak günlük ibadetlerinde ve hayatında dikkat etmesi gereken edeplerden kısa ve öz olarak bahsetmektedir.

Yüce dinimiz bütün müslümanların güzel ahlâk ve edep sahibi olmalarını istemiş ve önemle bunun üzerinde durmuştur. Nitekim Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle buyurmuştur:

"Müminlerin en faziletlisi, ahlâken en güzel olanıdır." [1]

Büyük âlim ve kâmil mürşid Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî [kuddise sırruhû] edep hakkında şöyle der:

"Edep hakikatte Allah Teâlâ tarafından ihsan edilen bir lutuftur. Çünkü her makamın kendine uygun bir edebi vardır. Bu edeplere riayet etmek için de sağlam bir himmete hatta ilhama ihtiyaç duyulur. Nitekim 'Tasavvuf, bütünüyle edeptir' denilmiştir."

Ebû Hafs Haddâd hazretleri [kuddise sırruhû] ise şöyle der:

"Tasavvuf, tamamıyla edeplerden ibarettir. Her vaktin, halin ve makamın kendine göre bir edebi vardır. Her kim bu vakitlerdeki edeplere uymaya devam ederse Hak dostlarının ulaştığı makama ulaşır."

Güzel ahlâk ve edep sahibi olmanın yolu, Allah [celle celâluhû] ve Resûlünün [sallallahu aleyhi vesellem], İslâm âlimlerinin bildirdiği edeplere, tavsiyelere ve nasihatlere uymaktan geçer. Nitekim Allah Teâlâ insanı edep ve güzel ahlâkı kazanmaya ehil ola-

1 İbn Mâce, Zühd, 31; Ebû Davud, Sünne, 16.

rak yaratmıştır. İşte bu eser, güzel ahlâk ve edep sahibi olmanın yolunu veciz bir şekilde bizlere bildirmekte ve bizleri edep sahibi olup dünya ve ahirette mutlu olmaya davet etmektedir.

Bu önemli eserin çevrilmesini bize nasip eden yüce Mevlâmız'a sonsuz şükürler olsun. Bu çalışmaya vesile olan değerli büyüklerimizden Allah razı olsun. Eserin hazırlanmasında ve okuyucularımıza sunulmasında yardımı olan ve emeği geçen herkese teşekkürü bir borç biliriz. Temennimiz bu çalışmanın herkes için faydalı olmasıdır. Çalışmak bizden, başarı ve hidayet Cenâb-ı Mevlâ'dandır.

Âlemlerin Rabb'i yüce Allah'a sonsuz hamdolsun.

İMAM GAZÂLÎ HAZRETLERİNİN HAYATI

Yüzyıllardır İslâm âleminde "Hüccetü'l-İslâm" (İslâm'ın delili) lakabıyla tanınan Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazâlî [rahmetullahi aleyh], hepsi birbirinden kıymetli çok sayıda eserler vermiş rabbânî âlimlerdendir.

İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh] 450 (1058) yılında Horasan eyaletinin Tûs şehrinde doğdu. Esnaflıkla uğraşan ve dindar biri olan babası, ölüm döşeğindeyken iki oğlu Ebû Hâmid Muhammed Gazâlî ve kardeşi Ebü'l-Fütuh Ahmed Gazâlî'yi çağırarak, okuma yazma bilmemesindeki üzüntüsünü dile getirdikten sonra çocuklarını okumaya teşvik etti ve mirasından bir miktar ayırarak onları okutması için sûfî dostlarından birine teslim etti.

Az bir parayla iki kardeşin terbiyesini ve öğrenimini üstlenen bu sûfî, kendisine bırakılan paranın kısa bir sürede bitmesi üzerine onlara medreseye gitmelerini ve orada kalmalarını tavsiye etti. İşte İmam Gazâlî hazretlerinin ilim hayatı gerçek manada bundan sonra başlamaktadır.

Sûfînin dediği gibi hareket eden, olağanüstü bir zekâ ve hafızaya sahip olan İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh], memleketi olan Tûs şehrinde bir müddet Ahmed Razkânî'den [rahmetullahi aleyh] fıkıh okuduktan sonra zamanın meşhur alimlerinden Ebû Nasr İsmailî'den [rahmetullahi aleyh] ders almak amacıyla Cürcan'a gitti. Bir süre burada dersleri takip eden İmam Gazâlî hazretleri bir deftere topladığı ders notlarıyla beraber tekrar Tûs şehrine döndü. Üç yıl burada kalıp öğrendiklerini tekrar etti.

İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh], daha sonra Nîşâbur'a giderek İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî el-Cüveynî'den [rahmetullahi aleyh] dersler almaya başladı. Yaklaşık on sene bu medresede tahsile devam etti. Bu dönem içerisinde fıkıh, hilaf ilmi, cedel, usûl-i fıkıh, usûlü'd-dîn, mantık ve edebiyat gibi birçok ilim dalında mütehassıs oldu. O Şâfiî mezhebine mensup bir âlimdi.

İmam Gazâlî hazretlerinin Nîşâbur'daki tedrisat döneminde ders aldığı hocalardan biri de İmam Kuşeyrî'ye [kuddise sırruhû] talebelik yapmış olan Ebû Ali el-Fârmedî'dir [kuddise sırruhû]. İmâmü'l-Haremeyn'in vefatı üzerine Nîşâbur'da fazla kalmayan Gazâlî, Nizâmiye medreselerinin kurucusu ve Sultan Alparslan ile Sultan Melikşah'ın veziri olan Nizâmülmülk ile görüşmek amacıyla Bağdat'a gitti.

Nizâmülmülk'ün etrafında bulunan ilim adamlarının arasında kısa zamanda aklı ve zekâsıyla dikkatini çeken İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh], tüm âlimler tarafından takdirle karşılandı; ilim meclislerinde yaptığı münazaralarla karşısına çıkan herkesi susturdu. Bu şekilde Nizâmülmülk'ün saygısını kazandı. Bir süre Nizâmülmülk'ün ilmî ve hukukî danışmanlığını yaptı. 1092 yılında Nizâmülmülk tarafından ünlü Bağdat Nizâmiye Medresesi'ne başmüderris olarak tayin edildi.

Daha önceleri de kelâm, mantık, felsefe ve hikmet üzerine ciddi çalışmalarda bulunmuş olan İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh], Nizâmiye Medresesi'ndeki görevi esnasında bu ilimler üze-

rinde daha fazla durma imkânı buldu. Onda bulunan bu fıtrî merak, kendi ifadesiyle "hadiselerin hakikatini anlamaya olan susamışlık" onu, her türlü dinî, ilmî ve fikrî akımları derinden incelemeye götürdü.

İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh], gerçeği bulmak isteyenlerin dört gruba ayrıldığını ve her birinin o yolda hakikati aradığını gördü. Bunlar:

1. Kelâmcılar.
2. Bâtınîler.
3. Felsefeciler.
4. Sûfîler idi.

Her birinin görüşlerini ve iddialarını inceledi; bu fırkalardan birinci gurubun eksiklerini, ikinci ve üçüncü grubun zararlarını ve tutarsızlıklarını görüp onları terketti. Sonra, yolların en güzeli olarak belirttiği sûfîlerin yolu olan tasavvufu seçti ve tüm gücü ile tasavvuf yolunu incelemeye koyuldu.

İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh] öncelikle bu yolun büyükleri olan Ebû Tâlib Mekkî hazretlerini *Kûtü'l-Kulûb*'ünü, Hâris Muhâsibî hazretlerini eserlerini ve Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû Bekir Şiblî,

Bâyezid-i Bistâmî (Allah onlardan razı olsun) gibi daha birçok sûfî büyüklerinin eserlerini okudu ve inceledi. Bu sayede tasavvuf konusundaki bilgileri elde ederek bunları mükemmel bir şekilde kavradıktan sonra tasavvufun sadece ilimle fayda vermeyeceğini anlayan İmam Gazâlî hazretleri, makam, mevki ve şöhretini terkedip bütün servetini dağıtarak 488 (1095) yılında Bağdat'tan ayrılıp Şam'a gitti. Burada iki sene kadar kaldıktan sonra Kudüs'e, oradan da hac farîzasını eda etmek amacıyla Hicaz'a gitti.

Yaklaşık on-on iki sene süren uzlet, manevi terbiye, nefsini tezkiye ve kalbini tasfiye, zikir, ibadet ve tefekkür hayatından sonra Hemedan'a, oradan da doğduğu yer olan Tûs şehrine geldi. Burada, evinin yanında bir cami ve tekke yaptırarak etrafında toplanan öğrencilere ders vermekle meşgul oldu. Derslerle birlikte telif faaliyetlerine devam etti.

Nizâmiye'den ayrılış tarihinden itibaren başlayan bu uzlet döneminde kendisini tamamen Allah'a verdi, ibadetlerinde zühd ve takva üzerinde yoğunlaştı. Bu dönemde, ilk dönem yazdığı, kelâm, felsefe, mantık, münazara ve siyaset ilim-

lerinin aksine; nasihat, ahlâk ve tasavvuf ilimlerini ihtiva eden birçok kitap telif etti. Bunlardan en önemlisi, İhyâü Ulûmi'd-Dîn adlı eseridir.

İmam Gazâlî hazretlerinin, tasavvuf ve ahlâk üzerine yazmış olduğu kitaplar arasında, *Minhâcü'l-Âbidîn, Kimyâ-yı Saâdet, Mükâşefetü'l-Kulûb, Mîzânü'l-Amel, Bidâyetü'l-Hidâye, el-Maarifü'l-Akliyye, Minhâcü'l-Âbidîn, Ravzatü't-Tâlibîn, er-Risâletü'l-Ledünniyye, Eyyühe'l-Veled, el-Münkız mine'd-Dalâl* gibi birçok eseri sayabiliriz.

"Zamanın sultanı" olarak bilinen Fahrülmülk'ten kendisine Nizâmiye Medresesi'nde tekrar ders vermesi için ısrarlı davetler gelince yeniden Bağdat'a gitti. Üç dört yıl kadar devam eden bu tedrisat dönemine bir daha son vererek tekrar Tûs şehrine döndü. Evinde iki yıl kadar telif ve tedris faaliyetlerine devam eden İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh], geride bir insanın okumaya bile zor güç yetireceği çok sayıda eser bırakarak memleketi Tûs'ta, 505 (1111) yılında vefat etti.

Allah Teâlâ derecesini âli eylesin, ruhunu illiyyîn makamlarında taltif buyursun. Bizleri de şefaatine nail eylesin.

MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

Bizleri mükemmel biçimde yaratan, en güzel şekilde terbiye eden, bize edebi öğreten ve nebîsi Hz. Muhammed [sallallahu aleyhi vesellem] ile en güzel şekilde şereflendiren Allah Teâlâ'ya (sonsuz) hamdolsun.

Ahlâkın en kâmili ve en yücesi, yapılacak işlerin en güzeli ve kıymetlisi; İslâm dininde bildirilen edeplere riayet etmek, âlemlerin Rabb'i olan Allah'ın emirlerine itaat etmek ve peygamberlerin ahlâkına uymaktır.

Şüphesiz Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de bildirdiği beyanla (emir, hükümlerle) ve sünneti-

ne tâbi olmamızı vâcip kıldığı peygamberi Hz. Muhammed'le [sallallahu aleyhi vesellem] bizi edeplendirmiş, bize edebi öğretmiştir. Minnet ve şükür O'nadır. Yine Mevlâmız, sahâbe-i kirâm, tâbiîn[2] ve onlardan sonra gelen edep ehli (kâmil) müminlere tabi olmayı üzerimize vâcip kılarak uyulması gereken edepleri bize öğretmiştir.

Onlardan bize ulaşan bu edep ve bilgiler çok kıymetli ve sayısı hayli fazladır. Biz de izah edilmesi uzun ve anlaşılması zor olmasın diye bu edeplerin bir kısmını burada zikredeceğiz.

2 Sahâbe-i kirâm efendilerimizden herhangi biriyle kısa ya da uzun karşılaşıp müslüman olarak vefat eden kimselere tâbiî denir. Çoğulu tâbiîndir.

1. MÜMİNİN ALLAH TEÂLÂ'YA KARŞI KULLUK ÂDÂBI[3]

Müminin, Rabb'ine karşı dikkat etmesi gereken edepler şunlardır;

- Gözleri (harama karşı) yummak.
- Bütün dikkat ve gayretini toplamak (bütün gayretiyle ve kalbiyle Allah Teâlâ'ya yönelmek).

3 Burada müminin, kendisini ve bütün kâinatı yoktan var eden Allah Teâlâ'nın, kendisini gördüğünün ve O'nun huzurunda olduğunun bilincinde olarak bütün hallerinde, özellikle ibadet esnasında, namaz kılarken, dua ederken yüce Rabb'ine karşı dikkat etmesi gereken edepler kastedilmektedir. Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] bir hadis-i şeriflerinde ihsanı şöyle tarif etmişlerdir: *"İhsan, yüce Allah'ı görüyor gibi O'na ibadet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir"* (Buhârî, İmân, 37; Müslim, İmân, 1; Ebû Davud, Sünnet, 16; Tirmizî, İmân, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 9).

• Susmaya devam etmek (devamlı sükût halini tercih edip gerektiğinde konuşmak).

• Âzaların sükûnet halinde olması.

• Cenâb-ı Hakk'ın emirlerine itaatte acele etmek.

• O'nun yasakladığı şeylerden, haramlardan sakınmak.

• Haline itiraz etmeyip Allah Teâlâ'nın takdirine razı olmak.

• Güzel ahlâk sahibi olmak.

• Allah Teâlâ'yı devamlı zikretmek.

• Fikri, kalbi kötü düşüncelerden arındırmak.

• Âzaları kontrol etmek (gerektiği gibi kullanmak ve yanlış işlerde kullanmaktan sakınmak).

• Kalbin sükûnet halinde olması, Hak Teâlâ ile huzur bulması.

• Yüce Rabb'ini tâzim etmek, yüceltmek.

• Gazaplanmamak, gereksiz yere öfkelenmemek.

• Allah'a [celle celâluhû] olan muhabbetini gizlemek, açığa vurmamak.

• Devamlı ihlâslı olmak, gösterişten sakınmak.

• İnsanlara yönelmemek, bel bağlamamak.

• Daima haktan yana olmak.

• Yaratılmışlara ümit bağlamamak (sadece Allah Teâlâ'ya bağlanıp güvenmek).

• Yapılan bütün amelleri ve ibadetleri ihlâsla yapmak (Allah rızası için ve O emrettiği için yapmak).

• Doğru sözlü olmak.

• Tecessüsten sakınmak (insanların özel hayatını ve kusurlarını inceleyip, araştırmaktan uzak durmak).

• Allah Teâlâ'ya yaklaştıracak salih ameller işlemek.

• Yaptığı faydalı işleri gizlemek, iyilikleri gizli yapmak.

• Haramların işlenmesine öfkelenmek.

• Sürekli heybetli, vakarlı olmak.

• Hayâyı kendine şiar edinmek.

• Allah Teâlâ'dan son derece korkmak, O'na karşı gereğince saygı göstermek.

• Cenâb-ı Hakk'ın bulunduğu vaatlere güvenerek sükûnet içinde ve huzurlu olmak[4].

• Yüce Allah'ın kendisi hakkında güzel şeyler takdir ettiğini bilerek (ve inanarak) O'na tevekkül etmek.

• Kötü bir durumla ve sıkıntı ile karşılaşınca güzelce abdest almak.

• Vakit namazını kıldıktan sonra, diğer vakit namazını gözetlemek.

• Farzların kaçması (yerine getirememesi) korkusuyla kalbi ürpermek, titremek.

• Günah işlemeye ısrar etmekten sakınarak devamlı tövbe etmek.

• Gayba ait şeyleri tasdik etmek.[5]

• Allah Teâlâ'yı zikrederken kalbi ürpermek[6].

4 İslâm âlimleri müminin, Allah Teâlâ'nın rahmetine son derece güvenmesi gerektiğini, onun rahmetinden ümidini kesmeyip O'na karşı hüsnüzan besleyerek korku ile ümit arasında olması gerektiğini beyan etmişlerdir.

5 Allah Teâlâ ve Resûlü'nün [sallallahu aleyhi vesellem] bildirdikleri (melek, ahiret, cennet, cehennem vb.) duyu organlarımızla algılayamadığımız gaybî olan şeylerin varlığına inanmak.

6 Âyet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır: *"Müminler ancak,*

• Vaaz anında inen nurlardan, rahmetten fazlasıyla yararlanmaya çalışmak.

• İhtiyaç ve sıkıntı anlarında kalbi tevekkül ile dolu olmak.

• Cimrilik etmeyip imkân dahilinde sadaka vermek, bağışta bulunmak.

2. ÂLİMİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

• İlme ısrarla devam etmek.

• İlmiyle amel etmek.

• Sürekli vakarlı, ağırbaşlı olmak.

• Kibirli olmamak ve insanları kibirli olmaya davet etmemek.

• Talebeye yumuşak davranmak.

• Kibirli olanlara karşı ihtiyatlı olmak, acele karar vermeyip akıllıca hareket etmek.

• Anlama zorluğu çekenlere meseleleri güzelce ve anlaşılır bir şekilde anlatmak.

Allah anıldığı zaman kalpleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda bu onların imanlarını artıran ve yalnız Rab'lerine tevekkül eden (dayanıp güvenen) kimselerdir" (Enfâl 8/2).

• Bilmediği bir mesele hakkında "bilmiyorum" demekten çekinmemek.

• Samimiyetle soru soran kimseye, konuyu özetleyecek şekilde kısa ve öz cevap vermeye gayret etmek.

• Yapmacık tavırlardan sakınmak (samimi ve içten olmak).

• Hasmının ileri sürdüğü delili dinleyip dikkate almak.

3. İLİM TALEBESİNİN HOCASINA KARŞI EDEPLERİ

İlim talebesi;

• Konuşmasına öncelikle hocasına selâm vererek başlar.

• Onun huzurunda az konuşur, gereksiz konuşmaz.

• O ayağa kalktığı zaman kendisi de ayağa kalkar.

• Ona karşı, "Falan kimse sizin söylediğinizin aksini söylüyor" diyerek muhalefet etmekten sakınır.

• Onun huzurunda, yanında oturan arkadaşlarına soru sormaz.

• Onunla konuşurken gülmez (ciddi olup edebini muhafaza eder).

• Onun görüşünün aksine bir işarette, davranışta bulunmaz.

• Hocası ayağa kalkıp gideceği zaman elbisesini tutup çekiştirmez.[7]

• Hocası evine giderken yolda bir mesele hakkında ona soru sormaz.

• Yine hocasının bıkkınlık, sıkıntı halinde ona fazla soru sormaz, onu rahatsız etmez.

4. KUR'AN ÖĞRETİCİSİNİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

Kur'ân-ı Kerîm'i öğreten kimse;

• Huşû içerisinde oturur.

• Okuyanların, talebelerin dersini dikkatlice dinler.

7 Talebe, hocası kalkıp gideceği zaman, bir şey söylemek istediğinde kendisine yönelmesi için arkasından elbisesini tutup çekiştirerek ona karşı hürmetsizlik yapmaz.

• Dersi anlamak için susar.

• Yüce Mevlâ'sından rahmet umar.

• Müteşâbih âyetlere[8] ve vakıf (durak) işaretlerine dikkat eder (bunları öğretir ve uygular).

• Onlara, durulunca nasıl başlanacağını öğretir.

• Hemzenin (hemze-i vasıl vb.) hallerini onlara açıklar.

• Onlara sayıları öğretir.

• Harflerin okunuşunu ve tecvid kurallarını öğretir.

• Hatim yapmanın faziletini ve faydalarını anlatır.

• Kur'ân-ı Kerîm öğrenmeye yeni başlayanlara sevgiyle ve yumuşak davranır.

• Kur'an öğrenen talebelerden biri gelmediğinde sorar, geldiğinde onu okumaya, dersine çalışmaya teşvik eder.

• Gereksiz yere konuşmaz.

---

8 **Müteşâbih âyetler:** Birçok manaya gelebilen ve anlamı Allah'tan başka kimse tarafından bilinemeyen; âyetin başka bir yorumuna göre, ilimde üstün mertebeye sahip kişilerce bilinen âyetlerdir.

• Onlara hem namazda okuyacakları hem de imamlık yaparken okuyacakları sûreleri öğretir.

5. KUR'ÂN-I KERÎM'İ ÖĞRENENLERİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

Kur'ân-ı Kerîm öğrenen kimse;

- Hocasının önünde tevazuyla, edeple oturur.
- Dersi anlamak için fikrini ve dikkatini toplar.
- Başını önüne eğer.
- Kur'an okumaya başlamadan önce izin alır.
- Daha sonra eûzü besmele çeker.
- Okumayı bitirince dua eder.

6. ÇOCUKLARA İLİM ÖĞRETEN KİMSELERİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

Çocukların eğitim ve öğretimi ile ilgilenen, öğretmen;

- Öncelikle kendi nefsini ıslah eder, düzeltir.[9]

9 Öncelikle kendi nefsini terbiye ederek, ahlâkını güzelleştirerek onlara örnek olur. Nitekim, "Kendi nefsini düzeltmeyen kimse, başkasının nefsini de düzeltemez, onlara örnek olamaz ve sözleri tesir etmez" denilmiştir.

Zira çocukla devamlı ona bakmakta ve onu dinlemektedir. Onun güzel gördüğü şeyler onlar için de güzeldir, çirkin gördüğü şeyler onlar için de çirkindir (kendisinden etkilenirler).

• Yeri geldiğinde susar (böylelikle çocukların dikkatini çeker).

• Onları göz ucuyla kontrol eder.

• Terbiyenin büyük kısmını huşû içerisinde (ciddiyet ve saygınlığı ile) verir.

• Onları gereğinden fazla cezalandırmaz.

• Onlarla gereğinden fazla konuşmaz, sohbet etmez. Zira bu durum saygısızlık yapmalarına ortam hazırlar.

• Onların, (ders esnasında) kendi aralarında konuşmalarına müsaade etmez, çünkü bu, yanında serbestçe hareket etmelerine sebep olur.

• Onların yanında hiç kimseyle şakalaşmaz.

• Kendisine verilen hediye gibi şeylerden uzak durur, almaz (onlardan bir şey beklemez).

• Huzurunda, öğrencilerin kendisine karşı gelmelerine müsaade etmez.

• Onları, başkasının işine karışmaktan meneder.

• Devamlı onları denetler, kontrol eder.

• Onların yanında gıybet[10], dedikodu yapmaz ve yalan söylemez.

• Yerine getiremeyecekleri işleri onlardan istemez, zira bu onlara ağır gelir.

• Onların ailesinden maddi talep ve isteklerde bulunmaz.

• Çünkü bu durum ailelerin bıkmalarına sebep olur.

• Onlara tahareti, temizliği ve namazı kılmayı öğretir.

• Necaset (dinen pis) olan şeyler hakkında bilgi verir.

7. HADİS ÂLİMİNİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

Hadis ilmiyle meşgul olan muhaddisler/hadis âlimleri;

• Doğruluktan ayrılmaz.

10 Dinî bir kavram olarak, bir kimsenin arkasından hoşlanmadığı sözlerle bahsetmektir. Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadis-i şeriflerde gıybet etmek yasaklanmıştır. İslâm âlimleri gıybetin haram ve büyük günah olduğunu söylemişlerdir.

• Yalandan sakınır.

• Meşhur olan hadisleri anlatır, öğretir.

• Güvenilir âlimlerden hadis rivayet eder.

• Güvenilir âlimler tarafından kabul edilmeyen hadisleri terkeder.

• Selef âlimleri arasında geçen (olumsuz) olayları zikretmez.

• Kendinden önceki ve yaşadığı zamanı, çağı iyi bilir.

• Hadisleri hatadan, yanlış yazmaktan, i'rab[11] hatasından ve lafızların değişmesinden korur.

• Eğlenceyi, (uygun olmayan) şakaları terkeder.

• Kargaşa ve huzursuzluk çıkarmaz.

• Kendisine verilen nimete şükreder. Çünkü kendisi Peygamber Efendimiz'in [sallallahu aleyhi vesellem] vekili konumundadır.

• Mütevazi (alçak gönüllü) olur.

• Anlattığı konuların büyük kısmı, insanların faydalanabileceği, aziz ve celil olan Allah'ın ki-

11 İ'rab: Arapça kelimelerin sonunda bulunan harekelerin cümledeki durumlarına göre değişikliğe uğraması. Nahiv ilminin bu değişiklikleri anlatan bölümüdür. Arapça'da i'rabın değişmesiyle yerine göre anlam değişir veya mana bozulur.

tabında (Kur'ân-ı Kerîm'de) yer alan farzlardan, sünnetlerden ve edeplerden olur.

• İlmini devlet adamlarının ayaklarına kadar götürmez ve devlet yöneticilerinin kapısına gitmez. Zira bu durum âlimlerin itibarını düşürür. Hadis âlimleri devlet reisine ve zengin kimselerin ayaklarına bizzat gidip bildiklerini aktardıkları vakit ilimlerinin değeri kaybolur.[12]

• İki hadisin birbirine karışmasından sakınır, karıştırmaz.

12 Bununla ilgili İmam Gazâlî [rahmetullahi aleyh] İhyâü Ulûmi'd-Dîn isimli eserinde şu kıssayı nakleder. İmam Mâlik [rahmetullahi aleyh] dünyalığa kıymet vermez, ilmiyle sadece Allah rızasını gözetirdi. Ondan nakledilen şu hikâye açıkça buna işaret eder:

"Bir gün Hârûnürreşid'in huzuruna çıkmıştım. Künyemle hitap ederek bana dedi ki:

– Ey Ebû Abdullah, buraya gelip gitmen ve çocuklarımızın senden Muvatta'yı (İmam Mâlik'in meşhur ve muteber hadis kitabı) işitip ders almaları ne iyi olurdu. Ben de,

– Allah Teâlâ emîrimizi yüceltsin, bu ilim sizden, yani Kureyş'ten çıktı. Eğer siz bunu yüceltirseniz o yücelir, şayet kıymet vermezseniz o da önemini kaybeder. İlim kimsenin ayağına gitmez, ilmin olduğu yere gidilir, dedim. Bunun üzerine Hârûnürreşid,

– Doğru diyorsun, dedikten sonra çocuklarına dönüp, 'Siz de camiye gidin ve diğer insanlarla birlikte onu dinleyin' diye emretti" (Gazâlî, *İhyâ*, Beyrut 2000, 1/48).

8. HADİS ÖĞRENEN KİMSELERİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

Hadis öğrenen kimse;

• (Rivayet etmek ve bildirmek için) meşhur olan hadisleri[13] yazar, öğrenir, garîb[14] ve münker[15] hadisleri yazmaz.

• Güvenilir âlimlerden rivayet edilen hadisleri yazar.

• Hadis alanındaki şöhreti, onu akranlarına karşı kibirlenmeye, üstünlük sağlamaya sevketmez.

• Hadis talep etmesi onu namazdan ve mürüvvetten[16] uzaklaştırmaz.

• Gıybet etmekten sakınır.

13 Her tabakadan râvileri (rivayet edenleri) üçten aşağı düşmeyen hadise "meşhur hadis" veya "müstefiz hadis" denir.

14 Garîb hadis, herhangi bir tabakada, bir râvinin yalnız başına rivayet ettiği ve başka râviler tarafından rivayet edilmeyen hadise verilen isimdir.

15 Tercih edilen tarife göre münker hadis, adalet ve zabt yönünden zayıf bir râvinin, sika (güvenilir) bir râviye aykırı olarak rivayet ettiği ve rivayetinde tek kaldığı hadistir.

16 Cömertlik, mertlik, yiğitlik, insanlık, iyilik ve ihsanda bulunmak gibi manalara gelir.

• Hadisi tam olarak işitmek için susar.

• Muhaddisin (hadis rivayet eden âlimin) huzurunda susar, gereksiz konuşmaz.

• Hadisleri yazma esnasında son derece dikkatli olur.

• İşitmediği bir şey hakkında "işittim" demez.

• Yücelmek, yüksek makamlar talep etmek (elde etmek) için hadis yaymaz, zira bu durumda güvenilmeyen kimselerden hadis rivayet etmek durumunda kalır.

• Hadisleri, hadis ehli olan, hadisleri iyi bilen ve dindar kimselerden yazar, öğrenir.

• Hangi hadislerin sahih olduğunu bilmeyen kimselerden hadis yazmaz.

9. KÂTİPLERİN,[17] YAZICILARIN UYMASI GEREKEN EDEPLER

• Yazıyı güzel, okunaklı ve anlaşılır yazmak.

• Lafızların i'rabını (imlâ kurallarını) iyi bilmek.

17 Bir resmî dairede, bir kurumda veya bir kişinin yanında yazı yazmakla görevli kimse, yazan, yazıcı.

• Hesabı iyi bilmek.

• İsabetli, doğru görüş sahibi olmak.

• Güzel elbise giymek.

• Güzel koku sürünmek.

• Daha önceki devlet yöneticilerini ve icraatlarını iyi bilmek.

• Haciz gibi muamelelerde çok dikkatli olmak, hata yapmaktan korkmak.

• Haraç[18] konusunu (vergi ile ilgili hüküm ve işlemleri) iyi bilmek.

• Hoşgörülü olmak.

• Borç ve masrafları kapatma konusunda tecrübe sahibi olmak.

• Düzensizliği terkedip düzenli ve planlı çalışmak.

• Haramlardan sakınmak.

---

18 Sözlükte "toprağın geliri" anlamına gelen haraç, fıkıhta toprak vergisi demektir. Haraç, aslen, savaşta fethedilip gayri müslimlerin elinde bırakılan araziden alınan vergidir. Bununla birlikte sulh yoluyla alınıp da bir ücret karşılığında sahibinde bırakılan topraklar için de haraç tabiri kullanılır.

• Mürüvvet sahibi olmak (insanlığa uygun olanı yapmak).

• Muaşeret âdâbına, İslâm'ın genel görgü kurallarına uymak.

• Zillete düşmekten kendini korumak.

• İnsanların beraber oturdukları meclislerde, toplu yerlerde müstehcen söz söylememek.

• Şakalaşmaya, gereksiz konuşmaya, tartışmaya mani olmak.

10. VAİZLERİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

• İnsanlara karşı kibirlenmemek, büyüklenmemek.

• Yüce Mevlâ'sına karşı devamlı hayâlı olmak, ondan utanmak.

• İhtiyacını sadece, her şeyi yaratan Rabb'ine arzetmek.

• Kendisini dinleyenlerin menfaat elde etmesini, faydalanmasını arzu etmek.

• Kendi ayıplarını bilerek nefsini küçük görmek, gurura kapılmamak.

• Dinleyenleri selâmette görüp onlar hakkında iyi şeyler düşünmek (ve kendi hakkında endişe edip korku ile ümit arasında olmak).

• İnançları, dini yaşamaları hususunda dinleyicilere hüsnüzan (güzel düşünce) beslemek.

• Saygınlığını korumak için dinleyenlerden hediye vb. şeyler talep etmemek ve beklememek.

• Uyarma esnasında şefkatli ve kibar davranmak.

• Kendisini dinlemeye yeni başlayanların muhabbet ve ilgilerini cezbetmek (onlarla ilgilenmek).

• Söylediklerinden, dinleyenlerin faydalanması için, anlattıklarının yapılacağına inanmak ve bunları uygulamak.

11. VAİZİ DİNLEYENLERİN DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

• Huşû göstermek, saygıyla dinlemek.

• Tevazuyla dinlemeye devam etmek.

• Kalbi rahat ve emin olmak.

• Hüsnüzan beslemek.

• Anlatılanlara inanmak.

• Sakin olup susmaya devam etmek.

• Fazla hareket etmeyip yerinde sabit durmak.

• Bütün gayretiyle ve dikkatlice dinlemek.

• Vaiz hakkında, onu töhmet (suç) altında bırakacak sözleri terketmek.

12. İBADETLE MEŞGUL OLAN KİMSENİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

İbadetle meşgul olan dindar kimsenin;

• Vakti belirli olur (yaşantısı ve yaptığı ibadetlerin vakti belirli, düzenli olur).

• Okuduğu vird anlaşılan ve bilinen virdlerden olur (İslâm dininin esaslarına uygun, tavsiye edilen virdleri okur).

• İnsanlarla olan konuşma süresi ve ilişkisini belirli vakitlere tahsis eder.

• Gözü yaşlı, mahzun olur.

• Sürekli huşû içinde olur.

• Daima itaat içinde, mütevazi olur.

• Etrafına bakmaz, iltifat etmez.

• Kalbini kötü düşüncelerden temizler.

• Sürekli olarak dinini (yüce Allah'a olan sorumluluklarını, ibadetini) düşünür.

• Vaktini daima kontrol eder.

• Oruç tutmaya devam eder (farz, vâcip ve nâfile oruçları aksatmadan tutar).

• Geceleri uyanık olup ibadetle değerlendirir.

• Meskeninde (ibadet ettiği yerde, evinde) vera' sahibi olmaya dikkat eder, günah ve şüpheli şeylerden sakınır.

• Yemeyi ve içmeyi azaltır, az yemeye gayret eder.

• Her an ölüme hazırlıklı olur.

• Yakınları ve arkadaşlarıyla boş vakit geçirmekten kaçınır.

• Şehveti (nefsin aşırı ve kötü arzularını) terkeder.

• Namazlarını korur (vaktinde ve huşû ile kılar).

• İyi ve kötü hallerini, noksanlarını bilir (ve ahlâkını güzelleştirmeye gayret eder).

• Kendi halini (manevi durumunu) bilir ve başkalarının hallerini öğrenmeye ihtiyaç duymaz (Kendi durumunu ve ayıbını bilir, bunlarla uğraşır, eksiklerini tamamlar, başkasının haliyle ve ayıbıyla uğraşmaz).

13. UZLETE [19] ÇEKİLEN KİMSELERİN DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

Uzlete çekilip insanların arasına karışmayan kimse;

• Dinin hükümlerini (inanç esaslarını, farz, vâcip, sünnet, helâl, haram, şüpheli vb. hükümleri) iyi bilir.

19 **Uzlet**: Günaha girmemek, daha çok ibadet etmek ve ahlâkı güzelleştirmek gayesiyle insanlardan uzaklaşarak ıssız bir yere çekilip ibadetle meşgul olmak. Buna halvet, inziva adı da verilir. Bazı tasavvuf büyükleri iki çeşit halvet olduğunu; bunlardan birincisinin tarif edildiği şekilde zâhiren insanlardan uzaklaşarak kendini ibadete vermek olduğunu, diğerinin ise insanlar arasında yaşayarak onların sıkıntılarına katlanmak, onlara hizmet etmek olduğunu, yalnız bunu yaparken kalbin Allah Teâlâ ile beraber olması, O'nu unutmaması gerektiğini söylemiştir.

• Ayrıca namaz, oruç, zekât ve hac ile ilgili emirleri (ibadetlerin yapılış şekillerini ve hükümlerini) iyi bilir.

• İnsanlardan uzaklaşmakla kendi kötülüğünün onlara dokunmayacağına inanır (onlara herhangi bir zararım dokunmasın gayesini taşır).

• Cuma ve vakit namazlarını cemaatle birlikte kılar.

• Müslüman kardeşlerinin cenazesine katılır.

• Hastaları ziyaret eder.

• İnsanlarla konuşmaya dalmaz (onlarla boş ve gereksiz yere konuşmaz).

• İnsanlar hakkında kalbini bozacak, kötü düşünceye sebep olacak haberleri sorup araştırmaz.

• Nefsi, insanların kazandıkları şeylere tamah etmez, onlardan bir şey beklemez, böylece komşularına da ihtiyaç duymaz.

• Vaktini şu üç şeyden biri ile değerlendirir:

1. Namaz kılar ve ders vermekle meşgul olur, böylece kazançlı çıkar.

2. Kitapları araştırıp okur, ilimle meşgul olur, böylelikle kendisi ilim öğrenmiş olur.

3. Veya uyur, böylece günah işlemekten kurtulur.

• Allah'ı zikretmeye düşkün olur ve O'nu zikretmeyi alışkanlık haline getirir.

• Ölüm gelene kadar devamlı Rabb'ine karşı şükreder.

• Ailesi varsa onlarla (faydalı şeyler) konuşur, sohbet eder.

• Uzletinin faydasını görünceye kadar halvette kalmaya (yalnız kalıp ibadetle meşgul olmaya, ahlâkını güzelleştirmeye) gayret eder.

14. SÛFÎNİN DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

• Konuşurken zâhiren dine aykırı ve kapalı sözler söylememek, ölçüyü kaçırmamak.

• Şer'î (İslâmî) ilimlere sarılmak (dinî bilgileri iyi bilmek ve uygulamak).

• Sürekli gayret edip çalışmak.

• Ciddiyetle ve azimle salih ameller işlemek.

• İnsanlarla gereğinden fazla haşir neşir olmamak.

• Giyiminde gösterişten, riyadan sakınmak.

• Güzel ve tertipli olmak, giyinmek.

• Tevekkülü şiar (ilke) edinmek.

• Fakr halini tercih etmek (Allah'tan başka kimseye muhtaç olmadığının bilincinde olmak).

• (Kalbiyle veya diliyle) sürekli Allah Teâlâ'yı zikretmek.

• Muhabbetini, sevgisini gizlemek, açığa vurmamak.

• Sosyal hayatta insanlarla güzel ilişkiler kurmak.

• Harama, dinen yasak olan şeylere bakmamak.

• Dinen yabancı olan kadınlarla arkadaşlık etmemek.

• Devamlı Kur'ân-ı Kerîm okumak, onu anlamaya çalışmak.

15. ŞERİFLERİN[20] (ve SEYYİDLERİN) DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

Peygamber Efendimizin [sallallahu aleyhi vesellem] soyundan gelen kimse;

• Şerefini, (Allah Teâlâ'nın kendisine nasip etliği) değerini korur.

• Soyunu öne sürerek insanların mallarından yemez, bunu geçim aracı yapmaz.

• Asil soyu sebebiyle kimseye haksızlık etmez, haddi aşmaz.

• Bütün himmeti, gayreti Rabb'ine karşı mütevazi olmaktır.

• Yüce Mevlâ'sından korkar, O'na son derece saygı duyar.

• Kendinden alt seviyede olan kimselere karşı nazik, hoşgörülü davranır ve iyilikte bulunur.

• Kendisi gibi olan kimselere (şeriflere, seyyidlere) eşit davranmaz yani; onlara daha güzel davranır, daha fazla hürmet ve ikramda bulunur.

---

20 Peygamberimiz Hz. Muhammed'in [sallallahu aleyhi vesellem] torunu olan Hz. Hasan'ın [radıyallahu anh] soyundan gelen kimselere "**şerif**", Hz. Hüseyin'in [radıyallahu anh] soyundan gelenlere ise "**seyyid**" denir.

• İlim ehli kimseler, kendisiyle ilim hususunda aynı seviyede olsa ya da kendsi onlardan daha bilgili olsa bile onların faziletini bilir, onlara değer verir.

• Kur'an ve fıkıh ehli âlimlerden dindar (takva sahibi) olan kimselerle beraber olur, onlardan ayrılmaz.

• Ahlâkını güzelleştirir.

• Konuşma ve kızgınlık anında sözlerine dikkat eder, kötü söz söylemekten kendini muhafaza eder.

• Dost ve arkadaşlarına ikramda bulunur.

• Din kardeşleriyle olan ilişkisini sürdürür.

• Akrabalarını koruyup gözetir.

• Komşularına yardımcı olur.

• Dost ve arkadaşlarını bizzat ziyaret eder.

16. UYKU ÂDÂBI

Uyumak için hazırlanan kimse;

• Uyumadan önce abdest alır.

• Sağ tarafına (sünnet üzere) uzanarak uyur.

• Uykuya dalıncaya kadar Allah Teâlâ'yı zikreder.[21]

• Uyandığı zaman Cenâb-ı Hakk'a dua eder.[22]

• Yüce Allah'a hamdeder.

17. TEHECCÜD NAMAZINA[23] KALKMA ÂDÂBI

• Çok yemek yememek.

• Az su içmek (mideyi su ile doldurmamak).

• Gıybet, yalan ve boş işlerden sakınarak gündüz vaktini güzel değerlendirmek.

---

21 Yatağa yatınca şu dua okunur:

اَللّٰهُمَّ بِاسْمِكَ أَحْيَا وَأَمُوتُ

"Allahım! senin ismini anarak ölür ve dirilirim (uyur ve uyanırım)" (Buhârî, Daavât, 7).

22 Uykudan uyanan kimse şu duayı okur:

(اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَحْيَانَا بَعْدَ مَا اَمَاتَنَا وإِلَيْهِ النُّشُورُ)

"Bizi öldürdükten (uykuda ruhumuzu aldıktan) sonra tekrar dirilten (ruhumuzu tekrar iade eden) Allah Teâlâ'ya hamdolsun. Dönüş ancak O'nadır" (Buhârî, Daavât, 7).

23 İbadetlerle ve namazlarla ilgili ayrıntılı bilgiler için ilmihal kitaplarına bakınız.

• Haram olan şeylere bakmamak.

• Uykudan Allah Teâlâ'ya sığınarak ve O'ndan korkarak kalkmak (teheccüd namazını kaçırmak endişesi duymak).

• Eksiksiz, güzel bir abdest almak.

• Göklerin melekûtunu (ihtişamını, engin saltanatını) seyretmek.

• Dua etmek.

• Okuduğu âyetleri iyice anlamak için namazı huşû içinde kılmak.

18. TUVALET ÂDÂBI

• Tuvalete girmeden önce besmele çekmek, daha sonra Allah Teâlâ'ya sığınmak.[24]

• Yere yaklaştıktan sonra elbiseyi yavaşça indirmek.

---

24 Tuvalete girecek olan kimse girmeden önce şu duayı okur:

(اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ)

"Allahım! Pislikten ve pis olan şeylerden (şeytandan) sana sığınırım" (Buhârî, Daavât, 15).

• Gerekli temizliği yaptıktan sonra elleri güzelce yıkamak.

• Tuvaletten çıkmadan önce avret yerlerini örtmek.

• Tuvaletten çıktıktan sonra hamd ve şükür etmek.[25]

19. HAMAMDA UYULMASI GEREKEN EDEPLER

• Avret yerini (dinen örtülmesi gereken yerleri) örtmek.

• Başkalarının avret yerine bakmamak.

• Tek başına yıkanacağı tenha bir yer aramak.

• Hamamda (mecbur kalmadıkça) konuşmamak.

• Kimseye iltifat etmemek, sağa sola bakmamak.

---

25 Tuvaletten çıkan kimse şu duayı okur:

(غُفْرَانَكَ، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَذْهَبَ عَنِّى الْاَذَى وَعَافَانِى)

"(Allahım!) Senden bağışlanma dilerim. Bana eziyet veren şeyleri gideren ve bana âfiyet veren Allah'a hamdolsun" (İbn Mâce, Tahâret, 10).

• Selâm vermemek.

• Orada az oturmak, fazla kalmamak.

• Hamama girmeden önce gusül (boy) abdesti almak.

• Çıkarken ayakları soğuk su ile yıkamak. Çünkü bu baş ağrısını giderir.

20. ABDEST (ve TEMİZLİK) ÂDÂBI

• Misvak kullanmak.

• Abdest uzuvlarını (organlarını) yıkarken Cenâb-ı Hakk'ı zikretmeye devam etmek (ve tavsiye edilen abdest dualarını okumak).

• Daima Allah Teâlâ'dan korkmak, huşû içinde abdest almak.

• İşlediği günahlara tövbe etmek.

• Abdest aldıktan sonra namaza başlayıncaya kadar (gerekmerdikçe) konuşmamak.

• Abdest üzerine abdest almak.[26]

26 Hanefî mezhebine göre, meclis değiştirme veya abdestsiz yapılması caiz olmayan bir ibadeti yapmadan, abdest üzerine abdest almak israf ve mekruh kabul edilmiştir.

• Bıyıkları kısaltmak.

• Koltuk altı tüylerini almak.

• Kasık bölgesindeki tüyleri temizlemek.

• Tırnakları kısaltmak (Suyun tırnak altına ulaşması için önemlidir).

• Sünnet olmak.

• Parmak boğumlarını, aralarını iyi yıkamak.

• Burnu temizlemek.

• Bedeni ve elbiseyi temiz tutmak.

21. CAMİYE GİRME ÂDÂBI

Camiye giren kimse;

• Sağ ayak ile girer.

• Ayakkabısında necaset, pislik varsa onu temizler (ayakkabı ve çorapları temiz olur, camiyi kirletmez).

• Azîz ve celîl olan Allah'ın ismini zikreder.

• Camide hazır bulunan kimselere selâm verir.

Şâfiî mezhebine göre ise farz veya nafile namaz kılmaksızın abdest üzerine abdest almak mekruh kabul edilmiştir.

• Kimse yoksa kendi kendine (ve meleklere) selâm verir.[27]

• Allah Teâlâ'dan rahmet kapılarını açmasını ister.[28]

• Kıbleye karşı oturur.

• Murakabe[29] etmeye devam eder.

---

27 Şayet camide kimse yoksa şu şekilde selâm verir.

(اَلسَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبادِ اللهِ الصَّالِحِينَ)

"Allah'ın selâmı bizim ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun."

28 Camiye girerken şu duaların okunması tavsiye edilir:

اَعُوذُ بِاللهِ الْعَظِيمِ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ،

مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ. اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي

وَافْتَحْ لِي اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

"Kovulmuş şeytanın şerrinden, azîm olan (azamet sahibi) Allah'a, O'nun yüce olan zatına, başlangıcı olmayan kudretine sığınırım. Allahım! Günahlarımı bağışla, bana rahmet kapılarını aç" (Müslim, Salâtü'l-Misafirîn, 10; Ebû Davud, Salât, 18).

29 **Murakabe:** Arapça anlamı, "denetleme, gözetleme, dikkati belli bir noktaya toplamaktır." Tasavvufî manası ise: **a)** Kulun, "Cenâb-ı Hak, bütün hal ve hareketlerime vâkıftır" şeklinde bir şuur ve idrak içerisinde olması. **b)** Kalbi, ona zarar veren şeylerden korumak, "Allah her an

• Camideki kimselerle karşılıklı olarak çok konuşmaz (gerekmedikçe onlarla konuşup sohbete dalmaz).

• Kimseye lânet, beddua etmez.

• Caminin içinde sesini yükseltmez.

• Camide silahını (cemaati korkutacak, rahatsız edecek şeyleri) kimseye göstermez.

• İbadet dışında herhangi bir işle meşgul olmaz.

• Kaybettiği bir şeyi aramaz, onunla meşgul olmaz.

• Orada alışveriş yapmaz.

• Çıkarken sol ayak ile çıkar.

• Allah Teâlâ'dan fazlını, lutfunu ister.[30]

---

beni görüyor, kalbime bakıyor" anlayışı içinde olmak. **c)** Feyiz beklemektir.

30 Mescidden çıkarken şu dua okunur:

اَللّٰهُمَّ اِنِّی اَسْاَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ.

اَللّٰهُمَّ اَعْصِمْنِی مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"Allah'ın ismiyle (mescidden çıkıyorum), selâm Allah Resûlü'nün üzerine olsun. Allahım! Senden bana fazlından (lutfundan) ihsan etmeni istiyorum. Allahım! beni kovulmuş olan şeytanın şerrinden koru" (Müslim, Salâtü'l-Misafirîn, 10; İbn Mâce, Mesâcid, 13).

22. İTİKÂF ÂDÂBI

• Allah Teâlâ'yı devamlı zikretmek.

• Bütün gayretini, dikkatini toplamak.

• Gerekmedikçe yerinden ayrılmamak, sabit durup yer değiştirmemek.

• Konuşmayı terketmek (zaruret olmadıkça konuşmamak).

• Nefsi, arzularını yerine getirmekten menetmek.

• Nefsi, sevdiği şeylerden menetmek.

• Nefsi, yüce Allah'a itaat ve ibadet etmeye zorlamak.

23. EZAN ÂDÂBI

Müezzin olan kimse;

• Yazın ve kışın bütün ezan vakitlerini (iyi) bilir.

• Minareye çıkarken etrafına bakınmaz.

• Ezan esnasında yüzünü, "hayye ale's-salâh"[31] derken sağa, "hayye ale'l-felâh"[32] derken sola çevirir.

31 Manası: Haydi namaza.

32 Manası: Haydi felaha, kurtuluşa.

• Ezanı yavaş ve güzel okur.

• Kameti ise seri ve akıcı bir şekilde okur.

24. İMAMIN DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

İmam olan kimse;

• Namazın farzlarını ve sünnetlerini iyi bilir.

• Namazın içindeki hükümleri ve namazı bozan şeyleri bilir. Bu konuda derin bilgi sahibi olur.

• Kendisinden hoşlanmayan cemaate imamlık yapmaz.[33]

• Ardına ilim ehli, namaz kıldırabilecek birini geçirir.

• Cemaatten, saflarını düzgün (ve sık) tutmalarını ister.

• Safları düzeltmeleri için, eliyle yavaşça işaret eder.

---

33 Hanefî mezhebine göre bir kimsenin, haklı olarak kendisinden hoşlanmayan bir cemaate namaz kıldırması mekruhtur. Fakat hoşlanmayacak bir durum veya imamlığa daha ehliyetli bir kimse yoksa cemaatin hoşlanmasına bakılmaz. Çünkü bu halde cemaatin hoşlanmaması yersizdir.

• Namazda çok uzun süreler okumaz, çünkü bu cemaati bıktırır.[34]

• Namaz içinde söylenen tesbihi uzatmaz, zira uzatırsa bu, cemaate bıkkınlık verir.

• Okunan sûre ve tesbihatı namazın kemalini giderecek derecede kısa olarak da okumaz.

• Cemaatteki zayıfların durumuna göre namazı tertip eder, cemaatin durumuna göre namazı uzatır veya kısa tutar.

• Organlar sükûnet bulana kadar rükû ve secdeleri yavaş yavaş yapar, acele etmez (ta'dil-i erkâna riayet eder).

---

34 Hanefî mezhebine göre de imam olan zat, cemaate nefret verecek şeylerden sakınmalıdır. Bir imamın kıraati veya tesbihleri cemaati usandıracak derecede uzatması uygun değildir. Burada sünnetin en az olan derecesi ile yetinmelidir. Zira bu uzatma cemaate usanç verir, bu ise mekruhtur. Cemaatle kılınacak bir namazın sevabı ziyadedir. Bu sevaptan başkalarını mahrum bırakmaya sebebiyet vermek uygun olmaz. Cemaatin uzatmaya razı olmaları halinde kerahet olmaz. Bununla beraber cemaatin rükû ve secde tesbihlerini ve teşehhüdü sünnet üzere tamamlamalarına meydan vermeyecek bir şekilde imamın acele etmesi de mekruhtur.

• Fâtiha sûresini okumadan önce, okuduktan sonra ve zamm-ı sûreyi okuduktan sonra kısa bir sûre susmak.[35]

• Rükûya yetişebilecek birini farkettiği vakit, cemaati sıkıntıya sokmayacak şekilde, bir müddet onu bekler.[36]

• Namaza başlamadan önce, namaz vaktinin çıkmasından korkmadığı müddetçe komşularından gecikenleri bir sûre bekler.

• İki selâm arasını hafif, az bir bekleyişle ayırır.

• Namazı bitirdiği vakit Allah Teâlâ'dan günahlarını örtmesini ister ve O'nun ihsan ettiği nimetleri düşünür.

• Verdiği nimetlerden dolayı Mevlâ'sına çokça şükreder.

• Bütün hallerinde Allah Teâlâ'yı zikretmeye devam eder.

---

35 Şâfiî mezhebine göre bunu yapmak namazın hey'et sünnetlerindendir. Hanefîler'de ise bunlar ara vermeden okunur.

36 Hanefî mezhebine göre cemaatin yetişmesi için, imamın rükûu uzatması mekruhtur.

25. NAMAZ ÂDÂBI

- Mütevazi, alçak gönüllü olmak.
- Namazı huşû içinde kılmak.
- Zelil ve âciz olduğunu ortaya koymak.
- Kalbi hazır olmak, huzur içinde olmak.
- Vesveseleri defetmek.
- Namazda zâhiren ve bâtınen (manen) başka bir yöne yönelmemek (vücudunu Kâbe'den başka yöne çevirmemek, kalbiyle de Allah Teâlâ'dan başkasına yönelmemek).
- Namaz esnasında âzaların sakin durması, hareket etmemesi.
- Başını önüne eğmek, secde edeceği yere bakmak.
- Sağ eli sol el üzerine koymak.
- Sûre ve duaları okurken manasını tefekkür etmek, düşünmek.
- Heybetle, saygıyla tekbir getirmek.
- Hudû içinde, alçak gönüllülükle rükûa gitmek.
- Huşû içinde camiye varmak.
- Allah Teâlâ'yı yücelterek tesbih etmek.

• Yüce Allah'ı müşahede ediyor, görüyor gibi teşehhüde oturup teşehhüd duasını okumak.

• Yavaşça, saygıyla selâm vermek.

• Korku içinde Allah Teâlâ'ya yönelmek.

• Cenâb-ı Hakk'ın rızasını talep ederek namaza koşmak.

26. KUR'AN OKUMA ÂDÂBI

• Daima hayâlı ve vakarlı olmak.

• Boş ve kötü sözlerden uzak durmak.

• Devamlı alçak gönüllü ve gözü yaşlı olmak.

27. DUA ÂDÂBI

• Kalbin huşû içinde olması.

• Bütün himmet ve dikkati toplamak.

• Zelil, âciz olduğunu izhar etmek.

• Hüsnüzan beslemek (Allah Teâlâ'nın duasına icabet edeceğine ve kendisi için hayırlı olanı vereceğine veya ahirette daha güzel mükâfatta bulunacağına kesin olarak inanmak, güzel niyet beslemek).

• Mütevazi, alçak gönüllü olmak.

• Muhtaç olduğu şeyleri istemek (lüzumsuz şeyleri istememek).

• Boğulan bir kimsenin sığınması, yalvarması gibi yüce Allah'a sığınmak.

• Nefsinin değerini (ne kadar âciz olduğunu) bilmek.

• Dua edilen Hak Teâlâ'nın azametini bilip O'na, son derece hürmet göstermek, saygı duymak.

• Dua esnasında elleri açmak.

• Hak Teâlâ'nın duasına icabet edeceğine kesin olarak inanmak.

• (Hakkıyla dua edemediğini düşünerek) Duasının boşa çıkmasından korkmak, endişe etmek.

• Sıkıntılarından kurtulacağını beklemek, ümit etmek.

• Düşmanlığı, zulmü terketmek.

• Niyette ve Hak Teâlâ'ya sığınma hususunda doğru, samimi olmak.

• Dua bittikten sonra elin iç kısmını yüze sürmek.

28. CUMA[37] ÂDÂBI

• Vakit girmeden önce hazırlanmak.

• Vakit girince abdest almak ve camiye erken gitmek.

• Bedenini yıkamak, gusül (boy) abdesti almak ve güzel elbiseler giymek.

• Güzel koku sürünmek.

• Öne geçmeye çalışmamak (safları yararak öne geçmemek).

• Az konuşmak (zaruret olmadıkça konuşamamak).

• Hak Teâlâ'yı sürekli zikretmek.

• İmama yakın bir yerde oturmak (ön safta oturmaya gayret etmek).

• Hutbe esnasında konuşmayıp sessizce dinlemek.

• Namaz bittikten sonra (müsait ise) ilim öğrenmeye gitmek.

• Sekînet halinde, sakin ve vakarla (ağır başlılıkla) yürümek.

---

37 Cuma namazı ile ilgili ayrıntılı bilgiler için ilmihal kitaplarına bakınız.

• Parmakları birbirine kenetlememek.

• Birbirine yakın, küçük adımlarla yürümek.

• Başını öne eğmeye devam etmek.

• Rezzâk[38] olan Cenâb-ı Hakk'a çokça şükretmek.

• Huşû içinde camiye girmek.

• Verilen selâmı almak.

• Hatip minbere çıktıktan sonra namaz kılmamak.

• Hatip işaretle selâm verdikten sonra selâmını almak.

• (Hutbe ve namaz esnasında) konuşmamak.

• Yapılan vaazı kabul edeceğine inanmak, kabullenmek.

• Hatip, cemaate yönelip hutbe okumaya başlayınca sağa sola yönelmemek. Herhangi bir şeyle ilgilenmemek. Sağa sola iltifat etmemek.

• Hatip minberden ininceye ve müezzin kameti bitirinceye kadar namaz kılmak için ayağa

38 Bütün canlılara rızık veren manasına gelen Hak Teâlâ'nın esmâ-i hüsnâsından (güzel isimlerinden) biridir.

kalkmamak (hatip minberden inmeden ve kamet başlamadan önce ayağa kalkmamak).

29. HATİBİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

İnsanlara hutbe ve vaaz veren kimse;

- Mescide/camiye sekînet halinde ve vakarlı bir şekilde gelir.
- Önce selâm verir.
- Heybetli bir şekilde yerine oturur.
- Karşılıklı konuşmayı meneder, müsaade etmez.
- Vakti gözetir.
- Sonra vakar içinde minbere doğru yürür.
- Söyleyeceklerini sanki cebbâr olan Allah'a arzediyormuş gibi kabul eder.
- Huşû içinde çıkar.
- Basamak üzerinde huşû içinde durur ve merdivenleri yüce Allah'ı zikrederek çıkar.
- Fikrini toplayarak dinleyenlere yönelir.

• Daha sonra sözlerini dinlemeleri için (cemaate) selâm vermek suretiyle işarette bulunur[39]

• Ardından deyyân (yargılayıcı) olan Allah'a sığınarak ezanı dinlemek için oturur

• Tevazu ve alçak gönüllülük ile hutbeyi okur.

• Parmakları ile kimseye işaret etmez.

• Anlattıkları ile istifade edileceğine inanır.

• Sonra dua etmek suretiyle (duaya iştirak etmeleri için) işarette (imada) bulunur.

• Müezzin kamet etmeye başladığı vakit minberden iner.

• Cemaat sustuktan ve müezzin kameti bitirdikten sonra tekbir getirir ve namaza başlar

• Okuyacağı sûre ve duaları güzel ve tertil ile (yavaş yavaş, usulüne göre) okur.

30. BAYRAM ÂDÂBI

• Bayram gecesini ihya etmek (gereği gibi ibadetle değerlendirmek).

• Bayram sabahı gusül abdesti almak.

39 Hanefîler'e göre hatip minbere çıktığı zaman cemaate selâm vermez.

- Bedeni temiz tutmak, temiz elbise giymek.
- Güzel koku, esans sürünmek.
- Tekbir getirmeye devam etmek.[40]
- Yüce Allah'ı çokça zikretmek.
- Huşû içinde olmak.
- Tekbirler arasında "sübhânallah" ve "elhamdülillâh" demek.[41]
- Namazdan sonra yapılan hutbe esnasında susmak (sessizce dinlemek).
- Ramazan bayramında namaza gitmek için evden çıkmadan önce az da olsa bir şeyler yemek.[42]

---

40 Şâfiîler'e göre hacı olmayan herkesin ramazan ve kurban bayramı akşamında, güneşin batışından itibaren, imam sabahleyin bayram namazına başlayıncaya kadar evlerde, yollarda, camilerde ve çarşılarda yüksek sesle tekbir getirmeleri sünnettir. Hanefîler'de ise ramazan bayramında namaza giderken gizlice, kurban bayramında ise açıkça tekbir alınması menduptur.

41 Şâfiîler'e göre bayram namazında getirilen tekbirler arasında "sübhânellahi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber" tesbihi gizlice okunur, Hanefîler'de ise bu tekbirler arasında bir şey okunmaz.

42 Hanefîler'de ve Şâfiîler'de kurban bayramında bayram namazından önce bir şey yememek müstehaptır.

• Camiye bir yoldan gidip başka bir yoldan dönmek.

• Gıybet yapmak korkusuyla camiden şefkatle, kimseyi incitmeden ayrılmak.

31. HUSÛF/AY TUTULMASI ESNASINDA UYULMASI GEREKEN EDEPLER

• Endişe, korku içinde olmaya devam etmek.

• Endişe, tasa içinde olduğunu izhar etmek (belli etmek).

• Hemen tövbe etmek.

• Sıkılmayı, tembelliği terketmek.

• Zaman geçirmeden namaz kılmak (husûf namazı kılmak).[43]

• Namaz kılarken kıyamı uzatmak.

• Uyanık ve tedbirli olmak.

43 Şâfiîler'e göre her rekâtında iki kıyam, iki kıraat ve iki rükû yapmak suretiyle iki rekât husûf namazı kılmak müekked sünnettir, cemaat halinde kılınır. Hanefîler'e göre ise ay tutulduğu zaman, müslümanların evlerinde tek başına, küsûf (güneş tutulması) namazı gibi, gizli veya âşikâr okuyuşla iki veya dört rekât namaz kılmaları güzel görülmüştür. Ayrıntılı bilgiler için ilmihal kitaplarına bakınız.

32. İSTİSKA/YAĞMUR DUASI[44] ÂDÂBI

- Yağmur duasına çıkmadan önce oruç tutmak.
- Öncelikle tövbe etmek.
- Haksızlık yapan, kul hakkı çiğneyen kimselerin, hak sahiplerine haklarını ödemesi (ve onlarla helâlleşmesi).
- (Yapılması gereken her şey için) bütün gayretini sarf etmek.
- Kibir ve gururlanmaktan sakınmak.
- Duaya çıkmadan önce gusül abdesti almak.
- Susmaya devam etmek (dua süresince susmak).
- Yağmurun kendilerinden menedilmesine sebep olan hali (hatayı) görmek, tesbit etmek.
- Bu duruma sebep olan günahları itiraf etmek.
- Yapılan günahlara geri dönmemeye kesin olarak inanmak/kararlı olmak.
- Hutbe okunurken susmak.
- Tekbirler arasında tesbih/sübhânallah sözünü okumak.

44 İstiska duası ve namazı ile ilgili ayrıntılı bilgiler için ilmihal kitaplarına bakınız.

• Çokça istiğfar etmek.

• Dua etmekle beraber giyilen elbiseyi (kaftanı, cübbeyi, abâyı) ters çevirmek.[45]

33. HASTANIN UYMASI GEREKEN EDEPLER

• Ölümü çokça hatırlamak.

• Tövbe ederek ölüme hazır olmak.

• Daima Allah Teâlâ'ya hamd ve senâ etmek.

• Hak Teâlâ'ya dua ve tazarru etmek (yalvarmak).

• Muhtaç olduğunu ve âcizliğini izhar etmek, ortaya koymak.

• Devayı (şifayı) yaratan yüce Allah'tan yardım isteyerek tedavi olmak.

• Kuvvet bulunca, sıhhatine kavuşunca çokça şükretmek.

• Halinden şikâyet etmemek.

---

45 Şâfiîler'de, hatibin şal, abâ veya cübbesini ters çevirerek muhtaç ve mütevazi bir insanın haline bürünmesi menduptur. Cemaatin de bu hususta hatibe uyması uygun olur. Hanefîler'de cemaat elbiseleri böyle tersine giymez.

• Ziyarete gelen kimselere ikramda bulunmak.

• Gelen kimselerle musafaha etmemek (zira hastalığı rahatsız edici veya bulaşıcı ise onlara geçebilir ve onları rahatsız edebilir).

34. TÂZİYEYE GİDEN KİMSENİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

• Mütevazi olmak.

• Üzüntüsünü belli etmek.

• Çok konuşmamak.

• Gülmemek, çünkü bu durum cenaze sahiplerinin nefret beslemelerine sebep olur.

35. CENAZENİN ARKASINDAN YÜRÜME ÂDÂBI

• Devamlı huşû halinde olmak.

• Sağa sola bakmamak, iltifat etmemek.

• Konuşmamak (zorunlu olmadıkça).

• İbret alarak ölünün durumunu düşünmek.

• Kabirde cevap verilmesi gereken cevapları tefekkür etmek, düşünmek.

• Sorguya çekilmekten korktuğu amelleri yapma hususunda kesin karar vermek, azmetmek.

• Ölüm gelmeden önce kaçırdığı fırsatlara (yerine getiremediği salih amellere), ölümün hücum etmesi anında pişman olup hasret duymaktan korkmak (ölüm gelmeden önce pişman olmak ve ölüme hazırlanmak, salih ameller yapıp vakti iyi değerlendirmek).

36. SADAKA VEREN KİMSENİN DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

Sadaka veren kimse;

• İstenmeden önce sadaka verir, ihsanda bulunur.

• Sadakayı gizli olarak kimseye göstermeden verir.

• Sadaka verdikten sonra onu gizler, başkalarına teşhir etmez (gösterişten sakınır).

• İsteyen kimseye yumuşak davranır, onu incitmez.

• Şeytan vesvese verdiğinde ona uymaz.

• Nefsini cimrilikten meneder.

• İmkânı varsa verir, yoksa güzelce, incitmeden geri çevirir.

• Şeytan (Allah ona lânet etsin) kendisine vesvese vererek yardım ettiği kimsenin yardımı hak etmediğini söylerse o kimse, Allah Teâlâ'nın muhtaç olan kimseye nasip ettiği nimeti geri almayı arzu etmez ve o kimsenin buna müstahak olduğunu düşünür.

37. YARDIM İSTEYEN KİMSENİN ÂDÂBI

• Gerçekten muhtaç ise ihtiyaç duyduğu şeyi ister.

• Muhtaç olduğunu güzel sözle belirtir.

• Verilen şey az da olsa kabul eder ve verene teşekkür eder.

• Veren kimseye güzelce dua eder.

• İstediği kimse yardım edemeyeceğini söylediği vakit, özrünü güzellikle kabul ederek geri döner.

• İstemeyi âdet haline getirmez ve ısrarcı olup kimseyi zorlamaz.

38. ZENGİNLERİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

• Mütevazi, alçak gönüllü olmaktan ayrılmamak.

• Kibirlenmemek (üstünlük taslamamak, büyüklenmemek).

• Yüce Allah'a daima şükretmek.

• Salih, iyi ameller işlemek.

• Fakirlere karşı güler yüzlü olmak ve onlarla ilgilenmek.

• Herkesin selâmını almak.

• Malı ile yetindiğini izhar, belli etmek.

• Latif, güzel kelimeler söylemek.

• Herkesle güzel geçinmek (kibar ve cana yakın olmak).

• Hayır işlerine (ve ihtiyaç sahiplerine) yardımcı olmak.

39. FAKİRLERİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

- Sürekli kanaatkâr, gözü tok olmak.
- İhtiyacını gizlemek.
- Masrafa girmeyi ve savurganlığı terk etmek.
- Tamahkâr (aç gözlü) olmamak.
- İffetli, itibarlı olmayı tercih etmek.
- Dindar olan cömert kimselere elindekiyle yetindiğini belli etmek.
- Zenginlere karşı neşeli görünmekle beraber, onlara saygılı davranmak.
- Onlardan ümit kesmekle, bir şey beklememekle beraber, elindeki ile yetindiğini izhar etmek.
- Zelil olmamakla birlikte zenginlere karşı kibirlenmemek.
- Zenginleri gördüğü anda kalbine sahip olmak ve dinine sarılmak (Allah'ın takdirine razı olmak, O'na tevekkül etmek).

40. HEDİYE VEREN KİMSENİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

• Hediye verdiği kimseyi, faziletli bir kimse olarak görmek.

• Hediyesini kabul ettiği için, neşesini belli etmek, açıklamak.

• Hediye gönderdiği kimseyi görünce (kabul ettiği için) ona teşekkür etmek.

• Verdiği hediye değerli ve çok olsa da az görmek.

41. HEDİYE VERİLEN KİMSENİN UYMASI GEREKEN EDEPLER

• Verilen hediye az olsa da sevincini belli etmek.

• Hediye veren kimsenin arkasından dua etmek.

• İmkânı olduğu zaman hediyeye karşılık vermek.

• Hediye veren kimseye boyun eğmemek.

• Verilen hediyeden dolayı dininden taviz vermemek.

• İkinci defa bir şeyler beklememek.

42. İYİLİK YAPMA ÂDÂBI

- İyiliği, istenmeden önce yapmak.
- Söz verdiği zaman yerine getirmek.
- İhsan, iyilik etme anında bol bol vermek.
- Verilen şey alındıktan sonra yapılan iyiliği gizlemek.
- İyilik yaptığı kişi kabul ettikten sonra, yaptığı iyiliği başa kakmamak.
- İyilik etmeye devam etmek, bunu alışkanlık haline getirmek.
- Yaptığı iyiliğin kesilmesinden korkmak.

43. ORUÇ ÂDÂBI

- Temiz ve helâlinden yemek.
- Hiç kimseyle tartışmamak.
- Gıybet etmekten sakınmak.
- Yalan söylememek.
- Kimseye eziyet etmemek.
- Âzaları/organları günahlardan korumak.

44. HAC ÂDÂBI

a) Yol Âdâbı

• Nafakanın (kazancın) temiz ve helâl olması.

• Bineği kiraya veren ve eşyaları ücret karşılığında taşıyan kimselere ihsanda bulunmak, iyilik yapmak.

• Yol arkadaşlarına yardımcı olmak

• Yolda kalanlara, bineğini kaybedene yumuşak davranmak/onlarla ilgilenmek.

• Yiyeceğini paylaşmak.

• Güzel ahlâklı olmak.

• Güzel söz söylemek.

• Günah olmayan (dinin izin verdiği ölçüde) mizah/şaka yapmak.

• Hak ve adaleti tercih etmek.

• Yol arkadaşını görünce sevinmek.

• Arkadaşı bir şey söylerken onu dinlemek.

• Arkadaşı sıkıntılı olduğu zaman, onunla tartışmamak, ona acı sözler söylememek.

• Arkadaşı (kendisine karşı) hata yaptığı zaman, hatasını görmezlikten gelmek.

• Arkadaşı kendisine yardımcı olduğu zaman ona teşekkür etmek.

• Arkadaşını kendi nefsine tercih etmek ve ona yardımcı olmak.

b) İhram Âdâbı

• Bedeni yıkamak, gusül abdesti almak.

• İhram elbisesinin temiz olması.

• Güzel koku sürünmek.

• Açları gözetmek.

• Saygı içinde telbiye[46] getirmek.

• Kabul edilme tatlılığı içinde sesi yükseltmek.

• Hürmet ve saygı ile tavaf etmek.

46 Telbiye, "Lebbeyk, Allahümme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. İnnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke leke" sözlerini söylemektir [Emret Allahım, emrin baş üstüne (ben senin emrine, davetine boyun eğerim). Emret, senin ortağın yoktur, emrin baş üstüne. Şüphe yok ki hamd de nimet de mülk de sana mahsustur, senin ortağın yoktur].

• Allah Teâlâ'nın rızasını talep ederek sa'y yapmak (Safâ ile Merve arasında yürümek).

• Kıyameti müşahede ediyor, görüyormuş gibi Arafat'ta vakfeye durmak.

• Meş'ar-i Harâm'a[47] inen rahmeti görüyor gibi bakmak.

• Cehennemden âzat olduğunu görüyor gibi saç tıraşı olmak.

• Günahlarına kefâret olduğunu görüyor gibi kurban kesmek.

• Allah Teâlâ'ya itaat ettiğinin bilincinde olarak şeytan taşlamak.

• Kolaylıkla sırat köprüsünü geçtiğini müşahede ediyor gibi ziyaret tavafını yapmak.

• Hac görevini yerine getirdikten sonra Mekke'den gerçekten üzülerek dönmek.

• Geri gelme muhabbetiyle, arzusuyla oradan ayrılmak.

---

47 Müzdelife'de Cebel-i Kuzah diye isimlendirilen ve üzerinde "mikade" tabir olunan, "hürmet edilen alamet" demek olan silindir şeklinde bir taş bulunan tepenin ismidir.

c) Mekke'ye Girme Âdâbı

- Hareme saygıyla girmek.
- Mekke'ye hasretle bakmak.
- Hürmetle Mescid-i Harâm'a bakmak.
- Tekbir ve tehlil getirerek Beytullah'a (Kâbe'ye) bakmak.
- Sürekli tavaf etmek (imkân buldukça).
- Umreyi hacla birlikte yapmak.
- Beytullah'a tâzim ve saygı ile girmek.
- Beytullah'a girdikten sonra devamlı tövbe etmek.

d) Medine'ye Girme Âdâbı

Medine'ye gelen kimse;

- Sekînet ve vakar içinde şehre girer.
- Dinî hükümler inerken ve bizzat uygulanırken yaşanan olayları âdeta müşahede eder, seyreder (gözünde canlandırır).
- Bu şehri gözünde yücelterek bakar.
- Sonra, Allah Resûlü'nün mescidine (Mescid-i Nebevî'ye) ve onun minberine gider ve sanki

Resûlullah'ı orada namaz kılarken ve hutbe verirken gördüğünü hayal eder.

• Daha sonra Hz. Peygamber'in kabrine gelir. Sanki Resûl-i Ekrem'in [sallallahu aleyhi vesellem] yüce şahsına baktığını, kısık sesle huzurunda kendisiyle konuştuğunu ve bizzat onun orada oturduğunu düşünür.

• Önce Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] selâm verir, sonra yanında yatan iki dostu Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'e [radıyallahu anhümâ] selâm verir. Daha sonra ikisinin Allah Resûlü'ne olan muhabbetlerini, Allah Resûlü'nün ikisinin arasında yürüdüğünü ve onlara yöneldiğini gözünün önüne getirir.

• Onların Hz. Peygamber'e [sallallahu aleyhi vesellem] nasıl saygı duyduklarını ve ona yöneldiklerini gördüğünü düşünür.

• Kabirden ayrılırken kabre sırtını dönmez ve geri geri çıkar.

45. TÜCCARIN[48] UYMASI GEREKEN EDEPLER

• Müslümanların, halkın devamlı geçtiği yola oturarak tezgâh açmaz, zira bu durum onların geçiş yollarını daraltır.

• Eksik tartmayan (tartıda hile yapmayan) akıllı ve genç birini çalıştırır.

• Tartıda eksiltme yapmaz, tam olarak tartar ve verir.

• Çalıştırdığı kimseye terazinin (malzeme) kefesini biraz daha ağır tutmasını ve tartarken acele etmemesini söyler.

• Terazinin ayarları, ölçüleri kuşun kanatları gibi eşit ve dengeli olur.

• Terazi ölçüleri adaletli (standart olur, hile yapmaz).

• Her sabah ilk olarak terazisini silmekle başlar ve terazinin ağırlıklarını (ayarlarını) kontrol eder.

• Çalıştırdığı kimseden yağları (sıvı maddeleri) tartarken sakin davranmasını ister.

48 Ticaretle meşgul olan kimse.

• Yanına, tezgâhına saygın bir kimse uğradığı zaman kendisine ikramda bulunur. Komşusu (tanıdığı, dostu) geldiği zaman onunla özel ilgilenir. Zayıf, muhtaç olan bir kimse geldiğinde ise ona merhamet eder (yardımcı olur). Bunların dışındaki kimselere ise insaflı, adaletli davranır.

• Ticaretle uğraşan kimse elindeki malı piyasa değerinden/fiyatından satar.

• Eğer sattığı malın fiyatını düşürürse müşterisi çoğalır, şayet yükseltirse, mala zam yaparsa müşterisi azalır.

• Boş kalıp oturduğu zaman, Kur'ân-ı Kerîm dersine, onu okuyup öğrenmeye gayret eder.

• Bakılması haram olan kimselere bakmaktan kaçınır, gözlerini haramdan korur.

• Yanına gelen sefih kimselere (daha çok israf ve zarar etmemesi için) az mal satar.

• Yardım isteyen muhtaç kimseleri boş çevirmez.

• Güler yüz bekleyen kimselerden güler yüzü esirgemez.

• Ticaretle uğraşan kimse yanında kimseyi çalıştırmıyorsa onun yapması gereken işleri bizzat kendisi yapar.

• Terazinin ağırlıklarını, ağırlık ölçülerini güvenilir kimseden satın alır.

• Sattığı malı satış esnasında methetmez/övmez. Satın alırken de malı kötülemez.

• Malı tanıtırken, satarken doğruluktan ayrılmaz (hileye başvurmaz).

• Müzayede (açık artırma) esnasında haddi aşmaktan sakınır.

• Konuşma esnasında yalan söylemekten kaçınır.

• Pazar esnafı ile hoş olmayan, boş iş ve sözlere dalmaz. Genç çocuklarla oyalanmaz, şakalaşmaz.

• Husumet ve münakaşa olduğu zaman kısa keser, uzatmaz.

46. SARRAFIN/DÖVİZCİNİN DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

Sarraf;

• Elindeki malın sağlam, hakiki olup olmadığını kontrol eder, yaptığı işin doğruluğuna inanır.

• Emaneti aldığı kimseye iade eder, yerine getirir.

• Faize girmekten sakınır, faize bulaşmamaya dikkat eder.

• Borç isteyenlere mühlet verir, daha sonra imkânı sağlar.

• Kötü, adi mallar vererek infakta bulunmaz.

• Eksik tartmaz.

• Noksan ölçmekten korkarak ve ölçü aletlerini, ağırlıkları gözden geçirerek kimseyi kandırmamaya dikkat eder.

47. KUYUMCUNUN/MÜCEVHERCİNİN DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

• Kalite, mükemmellik hususunda gayret etmek.

• (Borcunu ödemeyi) geciktirmemeye çaba sarfetmek.

• Verdiği sözü yerine getirmek.

• Fiyat hususunda haddi aşmamak (çok yüksek fiyatlarla satmamak).

48. YEMEK YEME ÂDÂBI

• Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak.

• Besmele çekmek.

• Sağ eliyle ve önünden yemek.

• Lokmaları azaltmak (küçük lokmalar halinde yemek).

• Lokmaları iyice çiğnemek.

• Yemekte hazır bulunanların yüzüne az bakmak.

• Bir yere yaslanarak yememek.

• Doyduktan sonra daha fazlasını yememek.

• Misafir veya hacet sahibi bir kimseyle yemek yerken doyduğu vakit onu utandırmamak için ona özür beyan etmek.[49]

49 Misafirin sofrada yalnız kalıp utanmaması için doyduktan sonra özür beyan ederek bir şey yemeden beklemesi edeptendir.

• Yemek kabının kenarından yemek, ortasından yememek.

• Yemekten sonra parmaklarını yalamak, sıyırmak (temizlemek).

• Allah Teâlâ'ya hamdetmek.[50]

• Yemek esnasında sofrada bulunanların zevkini/iştahlarını kaçırmamak için onların yanında ölümden (vb. konulardan) bahsetmemek.

49. SU İÇME ÂDÂBI

Su içmek isteyen kimse;

• Önce içeceği kabın içine bakar/içini kontrol eder.

• İçmeden önce Allah Teâlâ'nın ismini zikreder/besmele çeker.

• İçtikten sonra da Cenâb-ı Hakk'a hamdeder.

---

50 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ

"Elhamdü lillahillezî et'amenâ ve sekânâ ve cealenâ müslimîn"

Manası: "Bizleri yediren, içiren ve müslümanlardan kılan Allah Teâlâ'ya hamdolsun" (Ebû Davud, Etime, 53; İbn Mâce, Etime, 16).

• Yudumlayarak içer, büyük yudumlarla lıkır lıkır içmez.

• Üç yudumda içer ve her yudumda nefes alır. Bir yudum içtikten sonra hamdeder, diğer yudum öncesinde besmele çeker.[51]

• Ayakta su içmez.

• Beraberinde başka kimseler varsa önce onlara ikram eder.

50. EVLENMEK İSTEYEN ERKEĞİN DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

• Kişi, evlenmek istediği kadında/bayanda öncelikle dindarlık, sonra güzellik, sonra da dilerse mal, zenginlik talep eder, arar.

---

51 Peygamber Efendimiz de [sallallahu aleyhi vesellem] su içerken üç yudumda içerdi (Ebû Davud, Eşribe, 23). Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] su içtikten sonra şöyle derdi.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى سَقَانَا عَذْبًا فُرَاتًا بِرَحْمَتِهِ،

وَلَمْ يَجْعَلْهُ مِلْحًا أُجَاجًا بِذُنُوبِنَا

"Elhamdü lillâhillezî sekânâ azben fürâten birahmetihî, ve lem yec'alhü milhan ücâcen bizünûbinâ."

"Rahmetiyle bize tatlı ve lezzetli su içiren, işlediğimiz günahlar sebebiyle suyumuzu acılaştırıp, tuzlu kılmayan Allaha hamdolsun!" (Beyhakî, *Şuabü'l-İman,* nr. 4479, Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 18226).

• Getirilecek eşyalar hususunda (şunları getireceksin diye) karşılıklı şart koşulmaz.

• Nikâhı gizlemez (kimseye haber vermeden gizlice evlenmez).

• Din kardeşinin sözlüsü üzerine söz kesmeye kalkışmaz.

• Nikâhlı hanımında yüce Rabb'inden uzaklaştıracak ve O'nun katında küçük düşmesine sebep olacak şeylere müsaade etmez.

• Başkalarının haremini, nikâhlı eşini görebileceği bir yerde onunla oturmaz.

• Ailesinin yanında nikâhlı eşini öpmez. Arzu ettiğinde (müsait olduğu zaman) onu öper.[52]

• Aracılık yapan kimse yalancı, dedikoducu (laf taşıyan) kimselerden olmamalı; bilakis evlenmek istediği kişiyi tanıyan özel (güvenilir) kimselerden biri olmalıdır.

• Öncelikle evlenmek istediği kadının dinine bağlı olup olmadığını, namazına devam edip etmediğini, orucuna ihtimam gösterip göstermedi-

52 Bu ve bundan önceki iki edep nikâhlandıktan sonra dikkat edilmesi gereken edeplerdendir.

ğini, hayâsını ve kibarlığını, güzel sözlü olup olmadığını araştırır.

• Yine kötü ahlâklı, rezil biri olup olmadığını, evine bağlı olup olmadığını, anne ve babasına iyilik yapıp yapmadığını araştırır.

• Evlilik akdi yapmadan önce kıza bakmak hususunda hassas (dikkatli) davranır.

• Akidden sonra da ona karşı güzel sözler söylemekte dikkatli ve hassas olur.

• Babasının özelliklerini, dindar olup olmadığını, annesinin de halini, dindarlığını ve yaptığı amelleri, davranışlarını araştırır.

51. KENDİSİNE TALİP OLUNAN KADININ DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

• Evlenme teklif edilen bir kadın, ailesinden güvendiği birinin kendini isteyenin adayın dinini, mezhebini, inancını, mürüvvetini,[53] sözünde durup durmadığını araştırmasını ister.

• Akrabalarını, evine kimlerin gelip gittiğini (arkadaşlarını), namaza ve cemaate devam edip et-

53 Kişiliğini, insanlığını, iyilik severliğini.

mediğini, mesleğinde ve ticarî işlerde dürüst olup olmadığını, samimiyetini araştırır.

• Damat adayının malına değil, dindar olmasına itibar eder.

• Adayın şöhretine değil, davranış biçimine (ahlâkına) önem verir. Onun emirlerini tutma ve kanaatkâr olma hususunda azmeder, kararlı olur. Zira bu durum, onunla ülfet (ünsiyet) etmesini ve sevgi bağlarının kuvvetlenmesini sağlar.

52. CİMÂ[54] ÂDÂBI

Cimâ yaparken,

• Güzel koku sürünmek.

• Latif, güzel sözler söylemek.

• Eşine karşı sevgisini, dostluğunu göstermek.

• Şehvetle (aşırı istekle) öpmek.

• Aradaki muhabbeti devam ettirmek.

• Eûzü besmele çekmek.[55]

---

54 Bir kimsenin eşiyle cinsel yakınlıkta bulunması.

55 Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] cimâ yapmak/eşiyle cinsel yakınlıkta bulunmak isteyen kimsenin şu duayı okumasını tavsiye etmiştir:

• Eşinin cinsel uzvuna bakmamak.

• Üzerine örtü örtmek.

• Kıbleye karşı dönmekten sakınmak (kıbleye hürmetten dolayı cimâ anında kıbleyi karşısına almamak).

53. KOCANIN HANIMINA KARŞI DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

• Eşiyle güzel geçinmek.

• Latif, güzel sözler söylemek.

• Sevgisini belli etmek.

• Eşinin küçük hatalarını görmezden gelmek.

• Eşinin ırzını/namusunu korumak.

• Güzel vaatlerde, sözlerde bulunmaya devam etmek.

• Eşini (dinen yabancı ve kötü ahlaklı kimselerden) son derece kıskanmak.

بِاسْمِ اللهِ، اَللّٰهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا

"Bismillâhi, Allahümme cennibne'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ razektenâ."

Manası: "Allah'ın ismiyle. Allahım! Bizi şeytandan uzaklaştır, şeytanı da bize ihsan edeceğin şeylerden (çocuklardan) uzak tut" (Buhârî, Vudû, 8).

54. KADININ KOCASINA KARŞI DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

- Kocasına karşı devamlı hayâ etmek (edebini muhafaza etmek).
- Kocasına karşı düşmanlık beslememek ve onunla kavga etmemek.
- İsteklerini yerine getirmeye devamlı gayret etmek.
- Kocası konuşurken sükûnetle, sakince dinlemek.
- Kocası yanında değilken onu (iffetli davranarak itibarını ve malını) korumak.
- Kocasının malına hıyanetlik yapmamak (kötüye kullanmamak, muhafaza etmek).
- Güzel koku sürünmek.
- Ağzını temiz tutmak ve bakımını yapmak.
- Güzel ve temiz elbiseler giymek.
- Kanaatkâr olduğunu izhar etmek, göstermek.
- Şefkatli, sevecen olmak.
- Ona karşı süslenmek.

• Ailesine ve akrabalarına ikramda bulunmak (onlara karşı saygı göstermek, konuksever olmak).

• Kocasını faziletli görmek, onun kıymetini bilmek.

• Yaptığı işi şükranla hoş karşılamak.

• Kocası kendisine yakınlaştığı zaman ona karşı muhabbetini/sevgisini izhar etmek.

• Onu gördüğü vakit sevincini belli etmek.

55. ERKEĞİN KENDİNE KARŞI GÖREVLERİ

Müslüman bir erkek;

• Cuma namazına ve cemaate (cemaatle namaz kılmaya) devam eder.

• Elbisesini temiz tutar.

• Misvak kullanmaya devam eder/alışkanlık haline getirir.

• Çok gösterişli ve kendini küçük düşürecek elbiseler giymez.

• Kibirlenerek (büyüklük taslayarak) elbisesini uzatmaz.

• Miskin gibi davranarak elbisesini kısaltmaz (elbiseyle kibirlenmekten ve kendini miskin göstermekten sakınarak gösterişten uzak durur).

• Yürürken sağa sola fazla iltifat etmez/bakmaz.

• Hanımından başka (dinen yabancı olan) kadınlara bakmaz.

• Biriyle konuşurken yere tükürmez.

• Komşularıyla beraber evinin kapısının önünde gereğinden fazla oturmaz.

• Eşinden ve evin içindeki olaylardan arkadaşlarına bahsetmez.

56. KADININ KENDİNE KARŞI GÖREVLERİ

Müslüman bir kadın;

• Evine bağlı olur, evinden ayrılmaz (gerekmedikçe dışarı çıkmaz, kendisine düşen görevleri yerine getirmekle, çocukları varsa onları eğitmekle, ilim ve ibadetle vaktini değerlendirir).

• Sürekli komşularına gidip gelmez ve onların konuştukları şeylerden haberdar olmaya çalışmaz.

• Gerekli bir durum olmadıkça evlerine girmez.

• Kocası baktığında onu sevindirip ferahlatır.

• Kocası yanında olmadığı vakit onun malını ve namusunu korur.

• Evinden gereksiz yere dışarı çıkmaz, çıkmak durumunda kalırsa tesettürüne/örtünmesine riayet eder.[56] İhtiyacını giderirken kendisini muhafaza ederek kalabalık olmayan (güvenli) yolları tercih eder. Ayrıca kendisini tanıyan kimseleri (yol esnasında) bilmezlikten gelir (onlarla yol ortasında konuşup muhabbet etmez).

• Nefsini ıslah (terbiye) etmek için gayret eder.

• Evini düzenler, çekip çevirir.

• Namaz ve oruçla meşgul olur, dikkatini bu (gibi) ibadetlere yöneltir.

• Kusurlarını göz önünde bulundurur, kendi kusurlarını düzeltmekle meşgul olur.

• Dinî yaşantısını tefekkür eder, gözden geçirir

• Susmaya devam eder/susmayı alışkanlık haline getirir, sürekli konuşmaktan kaçınarak gereksiz yere konuşmaz.

---

56 İslâm dininin emrettiği şekilde tesettürüne riayet eder.

• Bakışlarını kontrol eder, sağa sola bakmaktan sakınır.[57]

• Rabb'inin devamlı kendisini gördüğünü düşünür.[58]

• Mevlâ'sını çokça zikreder, hatırında tutar.

• Kocasına itaat eder (İslâm'a aykırı olmayan isteklerini yerine getirir).

• Helâl rızık kazanması hususunda kocasını teşvik eder, destekler.

• Eşinin kazancından aşırı derecede (harçlık) istemez.

• Ona karşı hayâsını, belli eder.

• Ona edebe aykırı kötü sözler söylemez.

• Sabırlı olur ve haline şükreder

• Nefsini tesiri altına alır, nefsine hâkim olur.

---

57 Evde veya dışarı çıktığında sağa sola iltifat etmemek, haram olan şeylere bakmaktan sakınmak.

58 Nitekim Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] bir hadis-i şeriflerinde ihsanı şöyle tarif etmişlerdir: *"İhsan, yüce Allah'ı görüyor gibi O'na ibadet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir"* (Buhârî, İmân, 37; Müslim, İmân, 1; Ebû Davud, Sünnet, 16; Tirmizî, İmân, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 9).

• Bütün haliyle, imkânlarıyla ve kuvvetiyle kocasına yardımcı ve destek olur.

• Kadın, kocası evde yok iken kocasının arkadaşlarından biri kapıya geldiğinde kendi iffetini ve kocasının izzetini düşünerek ona fazla soru sormaz, zaruret dışında konuşmaz.

57. BİR YERE GİRERKEN İZİN İSTEME ÂDÂBI

• Duvar kenarından yürümek.

• Kapının tam karşısında durmamak.

• Kapıyı çalmadan önce "sübhânallah velhamdülillah" demek.

• Sonra selâm vermek.

• Evdekilerin konuşmalarını dinlememek.

• Selâm verdikten sonra izin istemek.

• İzin verilirse girmek, verilmezse orada beklemeden hemen geri dönmek.

• Kim olduğu sorulduğu vakit "benim" demek, kim olduğunu açıkça söylemek.

58. YOL ÜZERİNDE OTURMA ÂDÂBI

• Gözü sağa sola, harama bakmaktan sakınmak.

• Haksızlığa uğrayan kimseye yardımcı olmaya çalışmak.

• Sıkıntısı olan kimselerin yardımına koşmak.

• Zayıf ve güçsüz kimselere destek olmak.

• Yolunu kaybeden kimselere yolu tarif etmek.

• Verilen selâmı almak.

• Muhtaç kimselere ikram ve ihsanda bulunmak.

• Sağa sola iltifat etmemek.

• Nazikçe ve yumuşaklıkla ma'rufu,[59] iyiliği emredip, kötülükten sakındırmak.

• İftiracı bir kimseye kulak vermemek, ancak kesin bir delili varsa onu dinlemek.

• Tecessüsten sakınmak, insanların kusurlarını araştırmamak.

• İnsanlar hakkında kötü zan beslememek, ancak hayır düşünmek.

---

59 Allah Teâlâ'nın bildirdiği iyilikleri.

59. ÂDÂB-I MUAŞERET/ GÖRGÜ KURALLARI

Bir müslümanın dikkat etmesi gereken genel edepler ve görgü kuralları şunlardır:

• Bir meclise veya bir topluluğun arasına girdiği vakit önce selâm verir, daha sonra müsait bir yere oturur. Müsait değilse ön tarafa geçmeye çalışmaz.

• Oturduğu vakit, yanındaki kimselere ayrıca selâm verir.

• Avamla (sıradan kimselerle) oturmak durumunda kaldığı vakit, onlarla lüzumsuz konular hakkında konuşmaya dalmaktan kaçınır.

• Bu gibi kimselerin fitneye sebep olan yalan sözlerine, dedikodularına, iftiralarına kulak vermez, onları dikkate almaz.

• Yine bu kimselerin kötü sözlerini duymazlıktan gelir, onlarla ilgilenmez.

• İhtiyaç olmadığı sürece, mümkün mertebe avam tabakasıyla az karşılaşmaya (onlarla gereksiz ünsiyet kurmamaya) gayret eder.

• İnsanlardan hiç kimseyi küçük görmez, zira bu durum kişinin helâk olmasına sebep olabilir. Çünkü küçük gördüğü kimse kendisinden daha hayırlı ve Allah Teâlâ'ya kendisinden daha çok itaatkâr olabilir.

• Sahip oldukları dünyevî şeylere nisbetle insanları gözünde yüceltmez, bu yönleriyle onlara itibar etmez. Çünkü dünya ve içindekiler (dünyevî şeyler) Cenâb-ı Hak katında küçüktür, değersizdir (Nitekim, *"Allah katında en değerli ve şerefli olanlar, en çok takva sahibi olan kimselerdir"* [Hucurât 49/13]).

• Dünyayı kendi gözünde yüceltmez, ona değer vermez. Yücelttiği takdirde dünya ehlini ve içindeki dünyevî şeyleri de yüceltmiş olur; bu sebeple de Allah [celle celâluhû] katında değeri düşer.[60]

• İnsanlardan dünyalık bir şeyler elde etmek için dininden taviz vermez. Zira bu şekilde davrandığı takdirde onların gözünde küçülür.

• İnsanlara düşmanlık etmez. Çünkü bu durum onların da düşmanca davranmasına yol açar,

60 Dünya fânidir ve Allah katında değersizdir. Bu sebeple dünyaya, makam, mevki, şöhret vb. dünyevî şeylere değer verilmemeli, önemli olanın Allah katındaki değer olduğu bilinmeli ve ona göre hareket edilmelidir.

daha sonra da onlara karşı güç yetiremez ve bu duruma sabredemez. Ancak Allah [celle celâluhû] için olan düşmanlık başkadır. Zira Allah için düşmanlık eden kimse, onların (şahıslarına değil) kötü işlerine düşmanlık eder ve karşı çıkar.

• İnsanlara şefkat ve rahmet nazarıyla bakar.

• İnsanların kendisine sevgi duymalarına, ikram etmelerine, yüzüne gülmelerine ve övmelerine fazla rağbet etmez, bunları arzu etmez. Çünkü her kim hakikaten kendisine bu şekilde davranılmasını arzu ederse, gerçek manada, samimi olarak bu şekilde davranan kimselerin az olduğunu görür. Şayet bu kimse (Hak Teâlâ'yı unutarak) insanlara itimat edip onlarla huzur bulursa Cenâb-ı Hak bu kimseyi, onlarla baş başa bırakır ve bu durum onun helâk olmasına sebep olur.

• İnsanlardan, yüzüne karşı davrandıkları gibi arkasından da aynı şekilde davranmalarını beklemez. Zira böyle bir şeyin olması çok zordur.

• İnsanların ellerinde olan şeylere tamah etmez, çünkü böyle davrandığı takdirde onların yanında zelil olur/alçalır ve dinî hassasiyetini kaybeder.

• İnsanlara karşı kibirlenmez.

• İnsanlardan birine ihtiyacını arzettiği zaman, şayet yardımcı olup ihtiyacını karşılarsa o kimse gerçekten faydalı bir dosttur. Eğer o kimse ihtiyacını karşılamazsa onu kınamamalıdır, aksi halde o kimsenin düşmanlığını kazanır.

• İnsanlardan kimseye vaaz ve nasihatte bulunmaya kalkışmaz. Ancak bir kimsede nasihat kabul edecek bir alamet görürse nasihatte bulunur. Bu şekilde hareket etmediği takdirde o kimsenin düşmanlığını kazanır.

• İnsanlardan bir iyilik, ikram gördüğünde veya onlar kendisine iltifat ettiklerinde, bunu Allah Teâlâ'dan bilip O'na yönelir ve hamdeder. Ayrıca Hak Teâlâ'dan, kendisini onlara muhtaç bırakmamasını ister.

• İnsanlardan, bir kötülük gördüğünde veya insanların kendisini gıybet ettiklerini, kendisi hakkında kötü söz veya hoşlanmadığı bir şey söylediklerini işittiğinde onları Allah Teâlâ'ya havale eder, onların şerrinden Allah'a sığınır ve O'ndan yardım diler. Böyle kimseleri ayıplayıp azarlamaz. Çünkü onları azarlamasının, onların

yanında bir yeri, değeri olmadığını ve onların kendisine karşı düşman olduklarını görür. Üstelik onlara karşı kızgınlığı da geçmez. Bundan dolayı onların kendisine musallat (bela) olmalarına sebep olan günahlara hemen tövbe eder, bu günahlardan dolayı Cenâb-ı Hak'tan bağışlanma diler.

• İnsanların hak/doğru olan sözlerini dinler, bâtıl/asılsız sözlerine kulak vermez.

60. ÇOCUKLARIN ANNE ve BABASINA KARŞI EDEPLERİ

Çocuk;

• Anne ve babasının sözlerini dinler.

• Onlar ayağa kalktıklarında o da kalkar.

• Emirlerini, isteklerini yerine getirir.

• Çağırdıkları vakit yanlarında olur.

• Merhamet ederek tevazu kanadını üzerlerine indirir (alçak gönüllülükle üzerlerine kanat gerer, onlara karşı şefkatle davranır).

• Israrlı isteklerinden usanmaz.

• Yaptıkları iyilikleri ve emirlerini yerine getirmesini onların başına kakmaz.

• Onlara ters bakmaz.

• Emirlerine karşı gelmez (Fakat İslâm'ın emirleri dışında bir şey emrettikleri vakit, onlara uymaz. Çünkü Allah Teâlâ'ya isyan hususunda, mahlûka itaat yoktur).

61. ANNE ve BABANIN ÇOCUKLARINA KARŞI VAZİFELERİ

Anne ve baba;

• Kendilerine iyilik yapma hususunda çocuklarına yardımcı olur ve güç yetiremeyecekleri şeyleri onlardan istemez.

• Sıkıntılı zamanlarında onlara karşı ısrarcı olmaz (istekleri hususunda onları sıkıştırmaz).

• Çocukların Rab'lerine itaat etmelerine, ibadet yapmalarına engel olmaz.

• Yetiştirip, büyütmesini onların başına kakmaz.[61]

61 Anne ve baba öncelikle Allah rızası için ve Hak Teâlâ'nın bir emaneti bilerek çocuklarına bakar ve onları yetiştirir, yaptıklarını da devamlı onlara söyleyerek başlarına kakmaz.

62. KARDEŞLİK/ARKADAŞLIK ÂDÂBI

- Karşılaştığı vakit gülümsemek.
- Önce selâm vermek.
- Samimi davranmak.
- Yanına oturduğu vakit kendisine yer açmak.
- Gitmek üzere kalktığı vakit uğurlamak.
- Konuşma anında susmak ve onu dinlemek.
- Onunla tartışmamak.
- Hikâye, bir olay anlatırken güzel ve uygun sözlerle anlatmak.
- Arkadaşının konuşması bitmeden ona cevap vermeye kalkmaz, söze başlamaz (konuşması bittikten sonra ona cevap verir).
- Sevdiği isimle çağırmak.

63. KOMŞULUK ÂDÂBI

Müslüman;

- Komşusuyla karşılaştığı vakit söze selâm ile başlar.
- Konuşurken sözü fazla uzatmaz.
- Çok fazla soru sormaz.

• Hastalandığı vakit onu ziyaret eder.

• Cenazesi olduğunda baş sağlığında bulunur.

• Sevinçli anlarında (düğün ve bayram vb. zamanlarında) onu tebrik eder

• Komşunun çocuğuna ve kölesine (hizmetçisine) nazik davranır/güzel sözler söyler.

• Küçük hatalarını affeder/görmezlikten gelir.

• Hataya düştüğünde onu nazikçe uyarır.

• Komşusunun ailesinde bulunan kadınlara bakmaz.

• Yardım için çağırdığı vakit, yardımına koşar.

• Komşusunun hizmetinde çalışan bayana (kötü gözle) bakmaz.

64. EFENDİNİN HİZMETÇİSİNE (KİŞİNİN YANINDA ÇALIŞANA) KARŞI ÂDÂBI

Efendi olan kimse;

• Kendisine hizmet eden kimseden, güç yetiremeyeceği hizmetleri yapmasını istemez.

• Sıkıntılı anlarında ona karşı yumuşak davranır (anlayışlı olur).

• Haddinden fazla ceza vermez.

• Ağır sözler söylemez, zira bu kendisine karşı gelmesine sebep olur.

• Hatalarını açıkça söyler, uyarır.

• Mazeretlerini kabul eder.

• Kendisine yemek hazırlandığı vakit onu da sofrasına oturtur veya ona kendi yemeğinden bir miktar ikram eder.

65. HİZMETÇİNİN EFENDİSİNE (ÇALIŞANIN İŞ VERENE) KARŞI ÂDÂBI

Hizmet eden kimse;

• Efendisinin emirlerini, isteklerini yerine getirir.

• Onun arkasından iyi düşünür, hüsnüzan besler.

• Hizmetini en iyi şekilde yerine getirmeye gayret eder.

• Efendisinin eşi, mahremi olan kadınlar hususunda onun iffetini muhafaza eder.

• Efendisinin çocuklarına nazik davranır.

66. DEVLET YÖNETİCİSİNİN HALKA KARŞI GÖREVLERİ

• Halka karşı yumuşak muamele etmek, onlara karşı kötü ve sert davranmamak.

• Bir şeyin yapılmasını emretmeden önce iyice düşünmek, teenni ile hareket etmek.

• Özel adamlarına karşı düşmanca tavırlar sergilemekten kaçınmakla birlikte, onlara karşı kibirlenmemek, büyüklük taslamamak.

• Vakarını korumakla birlikte sevgi ve şefkatle davranmak.

• Emri altındaki kimselerin, halkın işlerini kollar ve onları gözetir.

• İlim ehline karşı iyi davranmak.

• İlim sahiplerine, arkadaşlarına ve akrabalarına genişlik, kolaylık sağlamak.

• İşlenen suçlara karşı (ceza verme hususunda) yumuşaklıkla (ve adaletle) davranmak.

• Sorumlu olduğu halkı sürekli himaye etmek, korumak.

67. HALKIN DEVLET YÖNETİCİSİNE KARŞI ÂDÂBI

• Kapısına az uğramak.

• Gerekmedikçe yardım etmesini istememek.

• Yönetici, her ne kadar yumuşak huylu/kibar olsa da saygı göstermeye devam etmek ve ona karşı saygısızlık etmemek.

• Sorulara cevap verse de haddinden fazla soru sormamak.

• Onu gördüğü zaman onun için dua etmek.

• Onun hakkında (olumsuz) konuşmamak ve arkasından araştırma yapmamak.

68. KADININ (HÂKİMİN) DİKKAT ETMESİ GEREKEN EDEPLER

• Sükût haline devam etmek (susmayı alışkanlık haline getirmek).

• Vakar sahibi (ağır başlı) olmak.

• Âzalarını (el, baş vb.) yavaş hareket ettirmek.

• Fesat ve zulmü gerektiren sebeplere engel olmak.

• Dul olan bayanlara yumuşak davranmak.

• Yetimlere karşı dikkatli davranmak.

• Cevap vermekte acele etmemek, beklemek (iyice düşündükten sonra karar vermek).

• Davacı ve davalıya karşı yumuşak davranmak.

• Davalı veya davacının birinden yana olmamak (adaletli olmak).

• Verilen hükme muhalif (aykırı) davrananlara nasihat vermek.

• Doğru hüküm verebilmek için devamlı Allah Teâlâ'ya sığınmak.

69. ŞAHİTLİK YAPAN KİMSENİN ÂDÂBI

• Şahitliğin emanet olduğunun bilincinde olmak.

• Hıyanet etmemek (doğruyu söylemek).

• Şahitlik ettiği konuda, kesin bilgi sahibi olmak/ dikkatli davranmak.

• Unutmamak için gayret göstermek.

• Yöneticilerle tartışmamak.

70. CİHAD ÂDÂBI

• Cihad eden kimsenin niyetinin sıdk/doğruluk üzere (Allah rızası için) olması.

• Allah için gayret etmek, bütün gücünü sarfetmek.

• Gerektiğinde (gözünü kırpmadan) canını feda etmek.

• Geri dönme arzusunu reddetmek, aklından çıkarmak.

• Allah Teâlâ'nın kelâmının (İslâm'ın) yücelmesini amaçlamak.

• Emanete (ganimet malına) hıyanet etmemek.

• Cihada çıkmadan önce (varsa) borcunu ödemek.

• Savaş anında ve bütün hallerinde Allah Teâlâ'yı zikretmek.

71. ESİRİN ÂDÂBI

Düşman askerlerine esir düşen bir kimse;

• Allah Teâlâ'dan başka kimseden kurtuluş beklemez.

• Cenâb-ı Hakk'a isyan ederek kendini heder, helâk etmez.

• Yüce Allah'ın, kurtuluşu ihsan edeceğinden ümidini kesmez.

• Bütün düşüncesini, gayretini yüce Mevlâ'nın huzurunda olduğu düşüncesinde toplar,

• Allah Teâlâ'nın huzurunda olduğunu, kendisini gördüğünü kesin olarak bilir (ve buna inanır).

• Düşmanın malını, Cenâb-ı Hakk'ın izin vermediği şekilde dilediği gibi kullanamaz.

• Yüce Allah'tan başka kimseye sığınmaz.

72. CEMİYET ÂDÂBI

Hikmet sahibi bazı zatlar şöyle demişlerdir:

"Şunlar dikkat edilmesi gereken bir kısım edeplerdendir:

• Dost ve düşmanların karşısında küçük düşmeksizin ve onlardan korkmaksızın onlara rıza, kabul gözüyle bak!

• Kibirlenmeksizin vakar sahibi (ağırbaşlı) ol!

• Bütün işlerinde orta yolu tut!

• Fazla sağa sola bakma ve iltifat etme!

• Bir topluluk gördüğün vakit onların yanında durma!

• Bir topluluğun arasına oturduğun vakit dik dur, parmaklarını birbirine kenetleme, yüzüğünle oynama, dişlerini karıştırma, parmaklarını burnuna sokma (burnunu karıştırma). Yüzüne konan sineği avlamaya çalışma, onların yanında gerinme ve (mümkün mertebe) esneme! (Esnemek durumunda kalırsan elinle ağzını kapat)!

• Sakin bir yere otur!

• Konuştuğun vakit tane tane (anlaşılır şekilde) konuş!

• Seninle konuşanların güzel sözlerini dinle, fakat acayibine giden sözleri izhar etmeden ve söylenen sözleri tekrar etmeden dinle!

• Anlatılan (faydasız ve uydurma) hikâye ve gülünç sözleri duymazlıktan gel.

• Erkek ve kız çocuklarının hoşuna giden hallerini başkalarına anlatma.

• Kadınların süslendiği gibi süslenme. Hizmetçiler gibi de zelil bir durumda görünme.

• Bütün işlerinde itidal sahibi (ölçülü) ol!

• Gereğinden fazla sürme çekmekten ve yağ sürünmekten kaçın!

• Hikâyelerde ısrarcı olma (sahih olmayan hikâyelere fazla takılma)!

• Başkalarını bırak, eşine ve çocuklarına dahi malının miktarını bildirme. Çünkü malının az olduğunu görürlerse seni önemsemezler, şayet çok olduğunu görürlerse ne kadar versen de onları razı edemezsin. Kaba davranmaksızın onları sev, zayıflık (âcizlik) göstermeksizin de onlara karşı yumuşak davran.

• Birine dava açtığın zaman ölçülü ol (dava açtığın kimsenin namusuna hakaret etme ve ona zarar verme). İleri süreceğin delil hakkında iyi düşün. Elinle çok işaret etme. Onun karşısında diz çökme. Onunla öfken geçtiği zaman konuş.

• Devlet yöneticisi ile arkadaşlık/sohbet etmek durumunda kalırsan dikkatli ol. Konuştuklarının aleyhine dönemeyeceğinden emin olma. Çocuklara karşı yumuşak davrandığın gibi ona karşı da yumuşak (nazik) davran! Onula, hoşlandığı şekilde konuş. Her ne kadar sözünü dinlese de onun-

la ailesi, çocukları ve beraberinde bulunanlar arasına girmekten sakınmanı tavsiye ederim.

• Sadece iyi gün dostu[62] olan kimselerden sakın, böyle davranan kimseler aslında sana karşıt olan/düşmanlık yapan kimselerdendir (gerçek bir dost değildir).

• Malını, namusundan daha faziletli ve önemli sayma (namusunun malından daha değerli olduğunu bil).

• Seni insanların arasında iken yere çok tükürmenden sakındırırım. Çünkü bu şekilde davranan kimse ayıplanır.

• Sana sıkıntı veren her şeyi, arkadaşına belli etme. Zira arkadaşın, senin düştüğünü gördüğü zaman akabinde sana karşı düşmanca davranabilir.

• Zeki insanlara (hoş olmayan) şakalar yapma! Çünkü yapılan şakalar, bu kimselerin hoşuna gitmeyebilir, nefret etmelerine, kin beslemelerine sebep olur.

---

62 Bir menfaati için dostlarının sadece iyi günlerinde onlarla beraber olan, dost gibi görünen ancak sıkıntılı zamanlarında onlardan kaçan kimse.

• Sefih kimselere de şaka yapma! Nitekim cüret edip sana karşı saygısızca davranabilir. Şu nedenle ki (çok ve hoş olmayan) şaka yapmak, yapan kimsenin heybetini (vakarını) giderir, mertebesini (değerini) düşürür, yüzünün suyunu giderir (itibarını, utanma duygusunu giderir), üzüntü çekmesine sebep olur, muhabbetin tadını kaçırır (sevgiyi giderir) ve fıkıh âliminin fıkhını (güvenilirliğini) zedeleyip zarar verir. Bu şekilde şaka yapmak, yapan kimsenin sefih olmasına yol açar, kalbini (manen) öldürür, Rabb'inden uzaklaştırır, kınanmaya neden olur, azmini kırar, kalbi karartır, fikirlerini öldürür, günahları çoğaltır, ayıpları ortaya çıkarır.

Allah Teâlâ'dan hidayete ulaştırdıkları kimselerle bizi de hidayete ulaştırmasını; âfiyet verdiği kimseler arasında bize de âfiyet vermesini; hâkim kıldığı kimseler arasında bize de hâkimiyet vermesini istiyoruz. Bize ihsan ettikleri şeyleri bereketli kılmasını; takdir ettiği/hüküm verdiği şeylerin şerrinden bizi korumasını istiyoruz. Zira O'nun hükmettiği şeyi, O'ndan başka kimse geri çeviremez. Onun düşmanlık ettiği kimseyi, kimse aziz edemez. Dost edindiği kimseyi de kimse zelil edemez.

Rabbimiz sen bütün noksan sıfatlardan münezzehsin ve yüceler yücesisin.

Rabbimizden bizi bağışlamasını diliyor ve O'na tövbe ediyoruz, yöneliyoruz. O'ndan, bütün salâtların en güzeli ile kulu Muhammed Mustafa'ya [sallallahu aleyhi vesellem] ve hidayet bayrakları (rehberleri) olan âline ve ashabına salât etmesini (derecelerini yüceltmesini) ve çokça selâm etmesini istiyoruz.

KAYNAKLAR

Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, c. 1-18, Beyrut 1993.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, *Şuabü'l-İmân*, c. 1-9, Beyrut 2000.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2005.

Buhârî, Muhammed b. İsmail, *es-Sahih*, c. 1-4, Kahire 2004.

Dini Kavramlar Sözlüğü, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî, *es-Sünen*, c. 1-5, İstanbul 1997.

Gazâlî, Muhammed b. Muhammed, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*, c. 1-6, Beyrut 2000.

Eyyühe'l Veled/Gençliğe Öğütler (trc. Hüseyin Okur), İstanbul: Semerkand Yayınları, 2004.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid, *es-Sünen*, c. 1-4, İstanbul 1998.

Müslim, Ebü'l Hüseyin b. Haccâc el-Kuşeyrî, *es-Sahîh*, c. 1-5, Beyrut 2003.

Nesâî, Ebû Abdurrahman, *es-Sünen*, c. 1-8, Beyrut 1997.

Önlüer, Siraceddin, *Şafiî İlmihali*. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2010.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *es-Sünen*, c. 1-5, Beyrut 1987.

THG
923843
BVL

POZİTİF
ISBN 978-605-4491-60-5
9 786054 491605